

ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

ΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ Ι. ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

Β'.

2) *Ἡ Α' Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Ἀμστερδαμ (22 Αὐγ.—4 Σεπτ. 1948).*

Ἡ Α' Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, κατόπιν τῶν ἀναλόγων προετοιμασιῶν, συνεκλήθη εἰς τὴν πόλιν Ἀμστερδαμ τῆς Ὁλλανδίας ἀπὸ τῆς 22ας Αὐγούστου μέχρι τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1948. Ἐν αὐτῇ παρέστησαν 351 Ἀντιπρόσωποι (Delegates) μετὰ 238 Ἀναπληρωτῶν (Alternates) ἔξ 144 Ἐκκλησιῶν καὶ 44 Κρατῶν. Ἐκτὸς τούτων παρίσταντο οἱ Σύμβουλοι (Consultants), τὰ φιλικὰ Μέλη (Fraternal Delegates), οἱ Παρατηρηταὶ (Observers), οἱ Διαπεπιστευμένοι Ἐπισκέπται (Accredited Visitors) καὶ οἱ Ἀντιπρόσωποι τῆς Νεολαίας (Youth Delegates). Οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν παρευρεθέντων ὑπὸ τὰς ὡς ἄνω ιδιότητας καὶ τοῦ εὐαριθμοῦ προσωπικοῦ κ. ἄ. ἠϋξήθη σημαντικῶς.

Διὰ τὰς ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας εἶχον διατεθῇ ἐν τῇ Συνελεύσει 85 ἔδραι, ἔξ ὧν 13 διὰ τοὺς Ἀντιπροσώπους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου¹. Δυστυχῶς ἡ συμμετοχὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπῆρξε πλήρης εἰς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἀμστερδαμ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον διὰ πρώτην φορὰν συνέβαινε εἰς τὴν θοετῇ περίπου ζωὴν τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως. Οὕτω τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν λαβουσῶν μέρος εἰς τὸ Συνέδριον τῆς Μόσχας, ἀρνησαμένων τὴν συμμετοχὴν αὐτῶν, ἐν Ἀμστερδαμ Ἀντιπροσώπους ἀπέστειλαν μόνον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου².

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εἶχεν ὡς Ἀντιπροσώπους³ τὸν ἀείμνη-

1. «Ὁρθοδόξα» ΚΒ (1947) 307.

2. Ἐκ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, ὑπὸ τὴν ιδιότητα τῶν Διαπεπιστευμένων Ἐπισκεπτῶν, παρήσαν καὶ δύο Ὁρθόδοξοι Ρουμᾶνοι Ἱερεῖς, ὁ εἰς ἐκ Παρισίων καὶ ὁ ἕτερος ἐκ Γερμανίας. Ὑπὸ τὴν ιδιότητα δὲ τῶν Ἀντιπροσώπων τοῦ Τμήματος Νεολαίας εἰς ἐκ Λιβάνου καὶ ἕτερα ἐκ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Φιλανδίας.

3. Ἐκ τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παρήσαν ὡσαύτως ὑπὸ τὴν ιδιότητα τῶν Διαπεπιστευμένων Ἐπισκεπτῶν ὁ κ. Βόρις Μπομπρίνσκη καὶ ἡ Κα Βαλεντίνη Ζάνδερ, ὑπὸ τὴν ιδιότητα δὲ τοῦ Ἀντιπροσώπου τοῦ Τμήματος Νεολαίας ὁ Πρωτοπρεσβ. Ἀλέξανδρος Σμέμαν.

στον Μητροπολίτην Θυατείρων Γερμανόν, τοὺς Σεβασ. Μητροπολίτας Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως κ. Χρυσόστομον, Σάμου καὶ Ἰκαρίας κ. Εἰρηναῖον καὶ Ἐδέσσης καὶ Πέλλης κ. Παντελεήμονα, τὸν Ρῶσσον Ἐπίσκοπον Κατάνης κ. Κασσιανόν, τὸν Ἀρχιμ. (νῦν Ἐλαίας) Ἀθηναγόραν Κοκκινάκην καὶ τοὺς Καθηγητὰς Πρωτοπρεσβ. Γ. Φλορόφσκη, Ἰ. Παναγιωτίδην καὶ Λ. Ζάνδερ, ἀναπληρωτὴν τὸν Ἀρχιμ. Αἰμιλιανὸν Τιμιάδην καὶ ἀντιπρόσωπον τοῦ Τμήματος Νεολαίας τὸν Βασίλειον Ἀναγνωστόπουλον, νῦν Καθηγητὴν ἐν Χάλκῃ. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος: τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Φθιώτιδος κ. Ἀμβρόσιον, τὸν Ἀρχιμ. Δαμασκηνὸν Χατζόπουλον (νῦν Μητροπολίτην Τριφυλίας) καὶ τοὺς Καθηγητὰς τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης Ἀμ. Ἀλιβιζᾶτον, Π. Μπρατσιώτην, Ἰ. Καρμίσην, Β. Βέλλαν, Β. Ἰωαννίδην, Δ. Μωραΐτην, Κ. Μπόνην, καὶ Γερ. Κονιδάσην, ἡ δὲ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου τὸν Καθ. Ἀμίλλαν Ἀλιβιζᾶτον.

Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ἡ θέσις τῶν Ὁρθοδόξων ἀριθμητικῶς ἦτο παρὰ πολὺ μειονεκτικὴ ἐν τῷ μέσῳ τῶν 351 Ἀντιπροσώπων τῆς Συνελεύσεως.

Τὸ ἔργον τῆς Συνελεύσεως περιστράφη περίξ πέντε σημείων:

- α') Τῆς Θείας Λατρείας.
- β') Τῶν Συνεδριῶν τῆς Ὀλομελείας.
- γ') Τῶν Συνεδριῶν τῶν Τμημάτων.
- δ') Τῶν Συνεδριῶν τῶν Ἐπιτροπῶν, καὶ
- ε') Τῶν Διαλέξεων.

Ἐκτὸς βεβαίως τῶν σημείων τούτων, ἐκτὸς καὶ ἐντὸς προγράμματος, ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι ἀσχολίαι, ἀναγόμεναι εἰς τὰ κοινωνικὰς σχέσεις, ὅπως π. χ. ἐπισκέψεις εἰς τὰ ἀξιολύεατα, δεξιώσεις κ.ἀ.

Ἐν Ἀμστερδαμ ἐγένετο δεκτὴ ἡ ἰδρυσις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐψηφίσθησαν τὸ Καταστατικόν, οἱ Κανόνες καὶ οἱ Κανονισμοί, οἵτινες διέπουν τὴν λειτουργίαν τοῦ ἰδρυθέντος Ὁργανισμοῦ καὶ τὸ πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Διάγγελμα, ὅπως ἐπίσης καὶ τὸ ἰδιαίτερον θέμα, μετὰ τὰς τέσσαρας ὑποδιαίρεσεις αὐτοῦ καὶ Ἐκθέσεις τινὲς ἄλλων Ἐπιτροπῶν¹.

Τὸ ἰδρυθὲν Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, κατὰ τὰς δηλώσεις τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως αὐτοῦ Δρος Βίσσερ Τούφτ, «διαφέρει ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων προγενεστέρων ἢ καὶ τῶν ἐν τῷ παρόντι ὑπαρχόντων Οἰκουμενικῶν Σωμάτων κατὰ τοῦτο ὅτι εἶναι de jure καὶ de facto ἐν Συμβουλίον τῶν Ἐκκλησιῶν»². Διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ἱστορίαν Ἐκκλησιῶν, Ὁμο-

1. Ὁ Θυατείρων Γερμανὸς μετέφρασεν εἰς τὴν «Θεολογίαν» τὰ σπουδαιότερα «Ἐγγραφα τοῦ Παγκοσμίου Συνεδρίου τῶν Ἐκκλησιῶν», ἐν οἷς: ἡ Δήλωσις περὶ τῆς φύσεως τοῦ Π. Σ. Ε., τὸ Καταστατικὸν τοῦ Π. Σ. Ε., τὸ Διάγγελμα καὶ αἱ Ἐκθέσεις τῶν Τεσσάρων Τμημάτων. Ἡ ἐργασία αὕτη διαφωτίζει ἐπαρκῶς τὸ Ἑλληνικὸν ἀναγνωστικὸν κοινόν.

2. Man's Disorder and God's Design, I. 181.

λογίαι, Ὁμάδες καὶ Αἰρέσεις παντοίων ἀποχρώσεων συνήρχοντο ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἵδρουν ἓνα Παγκόσμιον Ἐκκλησιαστικὸν Ὅργανισμὸν μὲ καθωρισμένον σκοπὸν καὶ ὀρισμένας ἀρχάς.

Εἰς τὴν Δήλωσιν περὶ τῆς φύσεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναγινώσκομεν.

Ι. Τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποτελεῖται ἐξ Ἐκκλησιῶν, αἵτινες ἀναγνώριζουσι τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Θεὸν καὶ Σωτῆρα. Εὐρίσκουσι τὴν μεταξὺ αὐτῶν ἐνότητα ἐν αὐτῷ. Δὲν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ δημιουργήσωσι τὴν ἐνότητα αὐτῶν· αὕτη εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ γινώσκουσιν, ὅτι εἶναι καθήκον αὐτῶν νὰ συνεργασθῶσι διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐνότητος αὐτῆς ἐν τῷ ἔργῳ καὶ ἐν τῇ ζωῇ. Τὸ Συμβούλιον ποθεῖ νὰ ὑπηρετήσῃ τὰς Ἐκκλησίας, αἵτινες εἶναι συστατικὰ αὐτοῦ μέλη ὡς ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου παρέχουσι μαρτυρίαν, ὅτι ὑπακούουσιν ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ συνεργάζονται ἐν ζητήμασιν ἀπαιτούντων κοινὴν ἐνέργειαν. Ἀλλὰ τὸ Συμβούλιον οὐδαμῶς ἐπιθυμεῖ νὰ οἰκαιοποιηθῇ οἵανδήποτε λειτουργίαν ἀνήκουσαν ἤδη εἰς τὰς συνιστάσας αὐτὸ Ἐκκλησίας, ἢ ν' ἀσκῇ ἐπίβλεψιν ἐπ' αὐτῶν, ἢ νὰ νομοθετῇ δι' αὐτάς. Καὶ ὄντως κωλύεται νὰ ἐνεργῇ οὕτως ὑπὸ τοῦ Καταστατικοῦ αὐτοῦ. Ἐπὶ πλέον ἐνῶ τὸ Συμβούλιον ζητεῖ σοβαρῶς κοινότητα σκέψεως καὶ ἐνεργείας δι' ὅλα αὐτοῦ τὰ μέλη, ἀποδοκιμάζει πᾶσαν σκέψιν ν' ἀποβῇ ἡνωμένον μοναδικὸν ἐκκλησιαστικὸν κατασκευάσμα, ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν, αἵτινες συνήλθον ἵνα καταρτίσωσι τὸ Συμβούλιον, ἢ κατασκευάσμα δεσποζόμενον ὑπὸ μιᾶς κεντρικῆς διαχειριστικῆς αὐθεντίας¹.

Τὸ Καταστατικὸν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς ἐτροποποιήθη καὶ ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἀμστερδαμ, περιλαμβάνει ἑννέα ἄρθρα:

α') Βάσις. Τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, εἶναι ἀδελφότης Ἐκκλησιῶν, ἥτις δέχεται τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Θεὸν καὶ Σωτῆρα.

β') Μέλη.

γ') Ἔργα. Τὰ ἔργα τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου θὰ εἶναι:

1) Νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τῶν Παγκοσμίων Κινήσεων «περὶ πίστεως καὶ διοικήσεως» καὶ περὶ «Ζωῆς καὶ Ἑργασίας».

2) Νὰ διευκολύνῃ κοινὴν ἐνέργειαν ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν.

3) Νὰ προαγάγῃ τὴν συνεργασίαν ἐν μελέτῃ.

4) Νὰ προαγάγῃ τὴν αὐξησιν οἰκουμενικῆς συνειδήσεως ἐν τοῖς μέλεσιν ὧν τῶν Ἐκκλησιῶν.

5) Νὰ ἐγκαταστήσῃ σχέσεις μετὰ Ὁμολογιακῶν Συνομοσπονδιῶν παγκοσμίου ἐκτάσεως καὶ μετ' ἄλλων Οἰκουμενικῶν Κινήσεων.

1. *Θυατείρων Γεγραμμῶν*, ἐνθ': ἀν., σ. 18. Amsterdam The Official Report, p. 127.

6) Νά καλῇ Παγκόσμια Συνέδρια περὶ εἰδικῶν ἀντικειμένων, ὡς δυνατὸν ν' ἀπαιτῇ ἢ περιστάσεις, τῶν Συνεδρίων τούτων ἐχόντων δικαίωμα νά δημοσιεύωσι τὰ πορίσματα αὐτῶν.

7) Νά ὑποστηρίξῃ τὰς Ἐκκλησίας εἰς τὸ καθήκον αὐτῶν νά εὐαγγελίζονται.

δ') Αὐθεντία.

ε') Ὁργάνωσις. Τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ ἐκτελῇ τὰς λειτουργίας αὐτοῦ διὰ τῶν ἐξῆς σωμάτων:

1) Μιᾶς Συνελεύσεως.

2) Μιᾶς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ κανονικῶς θὰ συνέρχεται ἅπαξ τοῦ ἔτους καὶ θὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νά διορίξῃ τὴν Ἐκτελεστικὴν αὐτῆς Ἐπιτροπὴν.

στ') Διορισμὸς Ἐπιτροπῶν.

ζ') Ἄλλαι Χριστιανικαὶ Ὁργανώσεις.

η') Τροποποιήσεις.

θ') Κανόνες καὶ Κανονισμοί¹.

Εἰς τὸ Διάγγελμα μ. ᾧ. λέγονται καὶ τὰ ἐξῆς:

«Ἐνταῦθα, ἐν Ἀμστελλοδάμῳ, παρεδώκαμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐκ νέου εἰς Αὐτὸν καὶ συνήψαμεν διαθήκην πρὸς ἀλλήλους, ἰδρύνοντες τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν. Προτιθέμεθα νά παραμεινώμεν ἡνωμένοι! Καλοῦμεν τὰς ἀπανταχοῦ Ἐκκλησίας νά ὑπογράψωσι καὶ ἐκτελέσωσι τὴν διαθήκην αὐτὴν ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλας σχέσεσιν αὐτῶν. Ἐν εὐχαριστίᾳ πρὸς τὸν Θεὸν ἀναθέτομεν τὸ μέλλον εἰς Αὐτόν²».

Κεντρικὸν πρὸς συζήτησιν θέμα ἀπετέλεσε τὸ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν «Ἡ βουλὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀταξία τοῦ ἀνθρώπου». Τοῦτο ἐχωρίσθη εἰς τέσσαρα Τμήματα:

α') Ἡ Παγκόσμιος Ἐκκλησία ἐν τῇ βουλῇ τοῦ Θεοῦ.

β') Ἡ μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ βουλῇ τοῦ Θεοῦ.

γ') Ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ ἀταξία τῆς κοινωνίας.

δ') Ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ διεθνὴς ἀταξία.

Ἐνῶ εἰς τὰ προηγούμενα Συνέδρια ὑπεβάλλοντο ἀρκετὰ ἔργασια ἐκ μέρους τῶν Ὁρθοδόξων ἐπὶ τῶν συζητουμένων θεμάτων, τὴν φορὰν ταύτην εἰς τὰ ἐπίσημα κείμενα εὐρίσκεται κατατεθειμένη μόνον μία μελέτη ἐπὶ τοῦ Α' Τμήματος ὑπὸ τοῦ Πρωτοπρ. Γ. Φλορόφσκη «Ἡ Ἐκκλησία: Ἡ φύσις καὶ τὸ ἔργον αὐτῆς»³.

1. *Θυατείρων Γερμανοῦ*, ἐνθ' ἀν. σ. 19-23. Amsterdam, The Official Report, p. 197-201. Διὰ τὸ Α' Ἀρθρον - Βάσις ἰδὲ καὶ Διακ. Χρυσ. Κωνσταντινίδου, Τὸ Ἀρθρον - Βάσις τοῦ Π. Σ. Ε., «Ἀπ. Ἀνδρέας», 4 (1954) ἀριθ. 162 ἐξ.

2. *Θυατείρων Γερμανοῦ*, ἐνθ' ἀν., σ. 23. Amsterdam, Ib. p. 9.

3. Man's Disorder and God's Design, I, 43-58.

Ἐκτὸς τῶν τεσσάρων Ἐκθέσεων ἐπὶ τοῦ κυρίου θέματος, ἀνεγνώσθησαν καὶ Ἐκθέσεις περὶ τοῦ ἔργου, τοῦ τρόπου τῆς διοικήσεως, τῆς διοργανώσεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐπὶ θεμάτων ὡς «Ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἐργασία τῶν γυναικῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ», «Ἡ Χριστιανικὴ προσέγγις πρὸς τοὺς Ἰουδαίους», «Ἡ μόρφωσις τῶν λαϊκῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ» καὶ «Ἡ Χριστιανικὴ Ἀνασυγκρότησις καὶ ἡ Διεκκλησιαστικὴ βοήθεια»¹.

Ἐν Ἀμστερδαμ οἱ Ὁρθόδοξοι Ἀντιπρόσωποι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παρουσιασθοῦν ἔτοιμοι ἐκ τῶν προτέρων. Διὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπληροφορήθησαν τὰ γενησόμενα, τ. ἑ. ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ψηφισθῇ ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν, κατὰ τὴν εἰς τὸ Συνέδριον ἔκεινο μετὰβασίν των². Βεβαίως μετὰ τῶν Ἀντιπροσώπων εὗρισκοντο καὶ πρόσωπα, ἅτινα μετεῖχον τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν αὐτῆς ἢ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἦσαν εἰς θέσιν νὰ παρακολουθοῦν ἐν πλήρει ἐπιγνώσει τὰ ἐπιτελούμενα. Διὰ ταῦτα ἐδιχάσθησαν αἱ γνώμαι ὡς πρὸς τὴν ὑποβολὴν ἢ μὴ δηλώσεως ἐπὶ τοῦ Καταστατικοῦ καὶ τοῦ Πρώτου Τμήματος «Περὶ τῆς Παγκοσμίου Ἐκκλησίας ἐν τῇ βουλῇ τοῦ Θεοῦ». Ἀντ' αὐτῆς ὁμοῦς ὁ Θυατείρων Γερμανός, διαφωνήσας πρὸς τὴν πλειοψηφίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἀντιπροσωπείας, ἀνέλαβε νὰ ὁμιλήσῃ ὑπὸ προσωπικὴν εὐθύνην του καὶ ἐν τῇ ἀποχαιρετιστηρίῳ πρὸς τὴν Συνέλευσιν προσφωνήσῃ αὐτοῦ ἔθιξεν ὠρισμένα μόνον σημεῖα περὶ τῶν σχέσεων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Ὁρθοδόξων Ἀντιπροσώπων πρὸς τὴν Συνέλευσιν. Ἡ ὁμιλία αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἐξ ὀνόματος τῶν Ὁρθοδόξων ἀντιπροσώπων, οἵτινες μετέσχον τοῦ Συνεδρίου τούτου, ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐχαρίστησιν ἡμῶν νὰ συναντηθῶμεν μεθ' ὑμῶν καὶ νὰ συζητήσωμεν ζητήματα σχετιζόμενα πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ πρὸς τὰ κοινωνικὰ προβλήματα, ἅτινα ἀντιμετωπίζει ἡ ἡμετέρα κοινωνία. Εἴμεθα λίαν εὐτυχεῖς ὅτι εὗρέθημεν ἐν τῷ μέσῳ πολυαριθμῶν ἀντιπροσώπων Ἐκκλησιῶν καὶ ἔσχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκφράσωμεν ἐλευθέρως τὰς Ὁρθοδόξους ἀπόψεις περὶ τῶν ὑπὸ συζήτησιν προβλημάτων. Συμφώνως πρὸς τοὺς ὑφισταμένους κανονισμοὺς ἐδέχθημεν ὡσαύτως τὰς Ἐκθέσεις καὶ τὸ Διάγγελμα τοῦ Συνεδρίου τούτου καὶ ὀφείλομεν νὰ παρουσιάσωμεν αὐτὰ εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἵνα μελετήσωσι ταῦτα καὶ ἐνεργήσωσιν ἀναλόγως. Ἐπωφελούμεθα ἐν τούτοις τῆς περιστάσεως, ὅπως ἐκδηλώσωμεν τὸ γενικὸν αἶσθημα

1. Αἱ τέσσαρες τελευταῖαι Ἐκθέσεις δίδονται ἐν περιλήψει εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν: Τὸ ἐν Ἀμστελλοδάμῳ Συνέδριον τοῦ Π. Σ. Ε., «Ὁρθοδοξία» ΚΓ(1948) 387-90.

2. Γερ. Κοινὸς ἀνθ. ἀν. «Θεολογία» Κ(1949)310.

τῆς Ὁρθοδόξου Ἀποστολῆς, ὅτι ἕνεκα τῶν κρατουσῶν νῦν ἐν ταῖς ἡμετέραις Ἐκκλησίαις περιστάσεων, δὲν ἔσχομεν ἱκανὸν χρόνον διὰ προπαρασκευῆν εἰς τὸ Συνέδριον τοῦτο, διὸ καὶ θὰ στηριχθῶμεν ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ἐξετάσεως ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν, αἵτινες ἐν καιρῷ θὰ ἐκφράσωσι γνώμην περὶ τοῦ Π.Σ.Ε., καὶ τῶν βλέψεων αὐτοῦ. Ἐκφράζομεν λύπην διότι, ἕνεκα τῶν ὑφισταμένων νῦν περιστάσεων ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν, πολλοὶ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντιπροσωπευθῶσιν ἐνταῦθα καὶ ἐκφράζομεν τὴν ἐλπίδα ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι τοῦτο θέλει ἀποβῆναι δυνατόν. Ἀποχαιρετίζοντες ὅλους καὶ ἕνα ἕκαστον ἐξ ἡμῶν, εὐχόμεθα ἐκ βάθους καρδίας τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ ἐφ' ὑμᾶς καὶ τὰς Ἐκκλησίας ὑμῶν καὶ δεόμεθα τοῦ Θεοῦ, ὅπως προαγάγῃ καὶ ἐνισχύσῃ τὰς κοινὰς ἡμῶν προσπαθείας περὶ ἐνότητος εἰς τὴν Μίαν, Ἀγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, «ἵνα ὧσιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἑσμέν»¹.

Εἰς τὸν τομέα τῆς Θείας Λατρείας ἀνάγονται αἱ πάσης φύσεως προσευχαὶ καὶ ἡ τέλεσις τῆς Θείας Εὐχαριστίας κατὰ τοὺς διαφόρους τύπους.

Ἐν Ἀμστερδαμ διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ἀνεφάνη ἡ κυριαρχία κατὰ τὰς Συνελεύσεις, τὰς Ἐκθέσεις, τὰς Ὁμιλίας καὶ τὴν ἐν γένει ὁρολογίαν τοῦ Προτεσταντικοῦ Πνεύματος, ἡ διαφορὰ ἀντιλήψεως μεταξὺ τῆς Καθολικῆς μερίδος, τῶν Καθολικῶν θεολογικῶν στοιχείων καὶ τῆς Προτεσταντικῆς καὶ φιλελευθέρως παρατάξεως. Ἐτερον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ὑπῆρξεν καὶ ἡ βαρύτης, ἡ ὁποία ἤρchiσε νὰ δίδηται ὥς πρὸς τὴν ἐν τῷ Παγκοσμίῳ Συμβουλίῳ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀντιπροσώπευσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, οὐχὶ τόσο εἰς τὸν ὁμολογιακὸν παράγοντα, ἀλλὰ εἰς τὸν γεωγραφικὸν τοιοῦτον. Αἱ ἀντιπροσωπευόμεναι δηλ. Ἐκκλησίαι ἐλαμβάνοντο οὐχὶ καθ' Ὁμολογίαν, ἀλλὰ κατὰ χώρας, ἐξ ὧν προήρχοντο.

Ἡ Γενικὴ Συνέλευσις προέβη εἰς τὸν διορισμὸν 6 Προέδρων τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἰς ἥτο καὶ ὁ Θυατείρων Γερμανός. Εἰς δὲ τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν διωρίσθησαν ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁ Μητροπολίτης Ἐδέσσης καὶ Πέλλης (νῦν Θεσσαλονίκης) Παντελεήμων, ὁ Ποιοτοπορεσβ. Γ. Φλορόφσκη καὶ ὁ καθηγητὴς Ἰωάννης Παναγιωτίδης. Ἐξ αὐτῶν ὁ π. Φλορόφσκη ἐξελέγη καὶ μέλος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς.

3) *Τὰ πρῶτα ἐξ ἔτη (1948 - 1954).*

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἀμστερδαμ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ἰδρύθη ἐπισήμως τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ Ἀντιπρόσωποι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὑπέβαλον τὰς Ἐκθέσεις αὐτῶν εἰς τὴν ἀποστείλασαν αὐτοὺς Ἀρχήν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ὅμως ἐκεί-

1. «Ὁρθοδοξία» ΚΓ(1948)386. Amsterdam, The Official Report, p. 220.

νης, ἐντὸς τῶν κόλπων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τῶν λαβουσῶν μέρος εἰς τὴν Συνέλευσιν, ἤρχιζε μία περίοδος ἀμφιταλαντεύσεως ὡς πρὸς τὴν μελλοντικὴν στάσιν τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων ἀπέναντι τοῦ νεοϊδρυθέντος Συμβουλίου. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξεδηλώθη διὰ τῆς ὑποβολῆς γνωμῶν περὶ τῆς τελείας ἀποχῆς τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῆς ἀποστολῆς μόνον παρατηρητῶν¹, περὶ τῆς συμμετοχῆς ὑπὸ ὄρους: διὰ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστεως καὶ Τάξεως», ἢ διὰ τῆς ἀποστολῆς μόνον Θεολόγων Καθηγητῶν λαϊκῶν², οἵτινες θὰ παρακάνηται εἰς ὅλας τὰς Ἐπιτροπὰς ἐκτὸς τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστεως καὶ Τάξεως» καὶ περὶ τῆς πλήρους καὶ ἄνευ ὄρων συμμετοχῆς³. Ἡ σύγκρουσις τῶν ἀπόψεων τούτων ἐξεδηλώθη μᾶλλον ἐντὸς τοῦ κλίματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ περιβάλλοντος τῶν Θεολόγων τῶν Ἑλληνικῶν Πανεπιστημίων. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν ταύτην τῶν σκέψεων καὶ οἱ ἐξ Ἑλλάδος ἀντιπροσωπεύσαντες τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Συνελεύσει τοῦ Ἀμστερδαμ καὶ ὁ ἀείμνηστος Θυατείρων Γερμανός.

Αἱ συζητήσεις περιστράφησαν περὶ τὴν ὁρτὴν ἣ μὴ ἀντίληψιν ἀπὸ Ὁρθοδόξου πλευρᾶς τῆς φύσεως, τοῦ Ἄρθρου· Βάσεως καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ περὶ τοῦ δυνατοῦ ἣ μὴ ὑπὸ τοιαύτας δογματικὰς βάσεις ἢ ἀρχὰς τῆς παραμονῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐν αὐτῷ. Θὰ πρέπη νὰ λεχθῇ, ὅτι κατὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν ἀπόψεων, παρατηρεῖται καὶ κατάχρησις τις ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν καὶ τὴν ὁρτὴν ἀντίληψιν ὄρων τινῶν σχετιζομένων πρὸς τὰ σημεῖα ταῦτα. Αἱ συζητήσεις ὑπῆρξαν πολὺ ἐποικοδομητικαὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνεύρεσιν, διατύπωσιν καὶ ἀνάλυσιν, κατὰ τὸ δυνατόν, τῆς πραγματικότητος. Ἐβοήθησαν δὲ κατὰ πολὺ, ἐκτὸς ἄλλων, καὶ εἰς τὴν διαχάραξιν τῆς γραμμῆς πορείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπέναντι τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

Εἰς τὰς συνεδρίας τῆς Κεντρικῆς, τῆς Ἐκτελεστικῆς καὶ τῶν ἄλλων Ἐπιτροπῶν, αἵτινες ἐγένοντο μέχρι τῆς Β' Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἐβαν-

1. Σάμου *Εἰρηναῖος*, Ἐκθεσις περὶ τῆς ἐν Ἀμστερνταμ Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Οἴκουμ. Σ. Ε., Ἀθήναι, 1950, σ. 29. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία καὶ τὸ Οἰκουμ. Σ. Ε., Ἀθήναι, 1952, σ. 11. Ἰδὲ καὶ τοῦ *Αὐτοῦ*, Περὶ τὸ Χριστιανικὸν Συνέδριον τοῦ Ἀμστερνταμ, Ἀθήναι, 1951. Ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ ἐν Ἐβανστον τῆς Ἀμερικῆς Δευτέρα Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Οἴκουμ. Σ. Ε., Σάμος, 1954. *Κορινθίας Μιχαήλ*, Κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν, «Ἐκκλησία» 26(1949)65-6 καὶ ὡς Ἀμερικῆς, Τὸ Συνέδριον τοῦ Ἐβανστον, «Ὁρθόδοξος Παρατηρητής» K(1954) τ. Ἰουλ., ἀρ. 412, σ. 3-4. Ἐβανστον, Αὐτ. ΚΑ(1055) τ. Φεβρ., ἀρ. 419, σ. 27-9. Ἰδὲ καὶ τὰς ἀπαντήσεις εἰς τὸ α' ἄρθρον ὑπὸ *Θυατείρων Γερμανοῦ*, *Audiat et altera pars*, «Ἐκκλησία», αὐτ. σ. 122-3. *Ἐδέσσης καὶ Πέλλης (νῦν Θεσσαλονίκης) Παντελεήμονος*, Κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν, Αὐτ. σ. 123-4, κ.λ.π.

2. *Γεω. Κονιδάκη*, ἐνθ' ἄν.

3. *Β. Ἰωαννίδου*, ἐνθ' ἄν.

στον, οἱ Ἀντιπρόσωποι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παρέμειναν εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν, καὶ εἴτε οἱ ἴδιοι εἴτε δι' ἀναπληρωτῶν ἐξετέλεσαν τὸ ἔργον αὐτῶν.

Τὸ ἔτος 1948 ἀνήρχετο εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον ὁ ἀπὸ Ἀμερικῆς Παναγιώτατος Πατριάρχης Κοσ, Κοσ Ἀθηνάγορος ὁ Α', ὅστις ἀπὸ Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Διοικητικῆς πλευρᾶς ἔθετεν ὅλον τὸ προσωπικόν Του κῦρος ἐπὶ τῆς συνεχίσεως τῆς συνεργασίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μετὰ τῆς νέας μορφῆς τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, δηλ. τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

Καὶ ἡ ἐπὶ τῶν Πανορθοδόξων Συνόδων καὶ Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπὴ εἰργάζετο παραλλήλως ἐπὶ τῆς ἰδίας γραμμῆς. Κατὰ τὸ ἔτος 1948, ἡ ἐπὶ τῶν Πανορθοδόξων Συνόδων καὶ Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπὴ, μελετήσασα τὰς ὑπὸ τῶν ἐν Ἀμστελλοδάμῳ Συνεδρίῳ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὑποβληθείσας περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου ἐκθέσεις, ὑπέβαλεν ἐν ἐμπεριστατωμένῃ ἐκθέσει τὰς ἐπὶ τῆς μελλοντικῆς συμμετοχῆς ἐν ταῖς ἐργασίαις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν σκέψεις καὶ εἰσηγήσεις αὐτῆς.

Τῆς ὥς ἀνω ἐκθέσεως ἀναγνωσθείσης συνοδικῶς, πᾶσα ἐπ' αὐτῆς ἀποφασίς ἀνεβλήθη πρὸς κατ' ἰδίαν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Σεβ. Ἀγίων Συνοδικῶν Ἀρχιερέων μελέτην¹.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀναγινώσκομεν πάλιν εἰς τὴν «Ὁρθοδοξίαν»:

«Ἀναγνωσθείσης καὶ αὐτῆς συνοδικῶς τῆς ἐν καιρῷ ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων καὶ Πανορθοδόξων Συνόδων Ἐπιτροπῆς ὑποβληθείσης περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐφεξῆς συμμετοχῆς ἐν ταῖς ἐργασίαις τοῦ Π. Σ. τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκθέσεως, ἐνεκρίθησαν κατ' ἀρχὴν πᾶσαι αἱ εἰσηγήσεις τῆς Ἐπιτροπῆς, ὥρισθη δ' ὅπως γένηται ἐπ' αὐτῶν σχετικὴ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπὶ μέρους Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ἐπικοινωνία καὶ συνεννόησις²».

Ἡ ἐπικοινωνία αὕτη καὶ συνεννόησις ἐγένετο δι' ἀποστολῆς Γραμμάτων, τοῦ συνήθους τρόπου ἀνταλλαγῆς σκέψεων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν επισκέψεων τῶν Πατριαρχικῶν Ἀντιπροσωπειῶν ἢ Ἀποστολῶν εἰς τὰ τρία ἀρχαῖα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ εἰς τὰς Ἑορτὰς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κατὰ τὸ ἔτος 1951³. Τῆς πρώτης ἀποστολῆς μετέσχον οἱ Σεβ. Μητροπολίται Χαλκηδόνος Θωμᾶς, Κρήτης Εὐγένιος καὶ Σάρδεων Μάξιμος, τῇ συνοδείᾳ τοῦ τότε Κωδικογράφου τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου Διακόνου Συμεὼν Ἀμαρυλλίου. Τῆς δὲ δευτέ-

1. «Ὁρθοδοξία» ΚΔ(1949)294.

2. Αὐτ. ΚΕ(1950) 242.

3. Αἱ γενόμεναι ἀποστολαί, Αὐτ. ΚΣΤ(1951)327-68.

ρας, οἱ Σεβ. Μητροπολίται Πριγκηποννήσων Δωρόθεος, Εἰρηνοπούλεως Κωνσταντῖνος, Αἰνίου Γερμανὸς καὶ Λαοδικείας Μάξιμος. Τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὑπῆρξε γόνιμον εἰς ἐπαφὰς μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἡ σημασία τῶν ἀποστολῶν τούτων εἶναι μεγάλη καὶ πάντοτε ὠφελεῖ καὶ ὠφέλησε τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Ὁρθοδοξίαν γενικῶς. Ἡ συνέχισις καὶ διεύρυνσις αὐτῶν ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν αἰτημάτων διὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς Οἰκουμενικότητος καὶ τοῦ πνευματικοῦ μεγαλείου τῆς Πρωτοθρόνου Ἐκκλησίας ΚΠόλεως καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐνότητος τῶν ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Οἱ ὑπεύθυνοι ἀφ' ἑτέρου διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, μὲ κέντρον τὴν Γενεύην, εἰς τὸ ἀναμεταξὺ τῶν δύο Γενικῶν Συνελεύσεων διάστημα, ἐφρόντιζον διὰ τὴν σταθεροποίησιν καὶ τὴν ἀρτιωτέραν διοργάνωσιν τοῦ νεοσυσταθέντος ἐπισήμου Ὁργανισμοῦ. Δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι παρ' ὅλην τὴν πρὸ τοῦ Ἀμστερδαμ δεκαετίαν, ἐξηκολούθουν ἀκόμη νὰ πειραματίζωνται ἐν πολλοῖς. Ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, τὰς συμμασχούσας τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἀμστερδαμ, προσεπάθουν παντοιοτρόπως νὰ διαλύσουν τὰς ἀμφιβολίας περὶ τῆς φύσεως τοῦ νέου Ὁργανισμοῦ καὶ νὰ ἔχουν ἐξησφαλισμένην καὶ ἐνεργὸν τὴν συμμετοχὴν τῶν Ὁρθοδόξων. Πρὸς τοῦτο πολλοὶ ἐκ τῶν ἐν Γενεύῃ κατεχόντων ὀργανικὰς θέσεις ἀνελάμβανον ταξείδια εἰς τὰς Ὁρθοδόξους χώρας. Ἀπέστελλον ὡσαύτων τὰς ἐκδόσεις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ διὰ τῶν καταλλήλων Τμημάτων καὶ Ἐπιτροπῶν τοῦ Π. Σ. Ε. προσέτρεχον ἀρωγοὶ εἰς τὰς δοκιμαζομένας ἐκάστοτε Ἐκκλησίας ταύτας εἴτε καὶ ἐβοήθουν αὐτὰς εἰς τὸ θεολογικὸν καὶ ἐκδοτικὸν αὐτῶν ἔργον.

Σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποτελεῖ ἡ δῆλωσις τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς ἐν Τορόντῳ (1950), ἡ φέρουσα τὸν τίτλον «Ἡ Ἐκκλησία, αἱ Ἐκκλησίαι καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν»¹. Ἐν ἀρχῇ εἰσαγωγικῶς ἐκτίθεται ἡ «περὶ τοῦ κύρους τοῦ Συμβουλίου» ἐν Ἀμστερδαμ γενομένη δεκτὴ δῆλωσις καὶ τονίζεται ἡ ἀνάγκη μιᾶς νέας δηλώσεως, σαφοῦς καὶ ὁριστικῆς, περὶ τοῦ τι εἶναι καὶ τι δὲν εἶναι τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον. Ἐπὶ τοῦ Β' σημείου λέγονται τὰ ἑξῆς:

α') Τὸ Π. Σ. Ε. δὲν εἶναι καὶ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ γίνῃ «Ὑπὲρ - Ἐκκλησία».

β') Ὁ σκοπὸς τοῦ Π. Σ. Ε. δὲν εἶναι νὰ διαπραγματεύηται ἐνώσεις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπερ δύναται νὰ γίνῃ μόνον ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων, ἐνεργουσῶν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ἀλλὰ νὰ φέρῃ τὰς Ἐκκλησίας εἰς

1. Π. Σ. Ε. Σύγκλησις Κεντρικῆς καὶ Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς, «Ὁρθοδοξία» ΚΕ(1950)319 - 82. W. C. C., Minutes and Reports of the Third Meeting of the Central Committee, Toronto, Canada, July 9 - 15, 1950. Geneva.

ζῶσαν ἐπαφὴν πρὸς ἀλλήλας καὶ νὰ προαγάγῃ τὴν μελέτην καὶ συζήτησιν τῶν ζητημάτων τῆς Χριστιανικῆς ἐνότητος.

γ') Τὸ Π. Σ. Ε. δὲν δύναται καὶ δὲν ὀφείλει νὰ βασιζέται ἐπὶ οἰασδῆποτε ἰδιαιτέρας ἀντιλήψεως περὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀνὲν προδικάζει ἄρα τὸ ἐκκλησιολογικὸν πρόβλημα.

δ') Τὸ ἀποτελεῖν μέλος τοῦ Π. Σ. Ε. δὲν συνεπάγεται ὅτι Ἐκκλησία τις θεωρεῖ τὴν ἰδίαν αὐτῆς περὶ Ἐκκλησίας ἀντίληψιν ὡς σχετικὴν ἀπλῶς.

ε') Τὸ ἀποτελεῖν μέλος τοῦ Π. Σ. Ε. δὲν συνεπάγεται τὴν ἀποδοχὴν εἰδικῆς διδασκαλίας, ἀφορώσης τὴν φύσιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος.

Ὡς πρὸς τὸ τί εἶναι τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν λέγονται.

α') Αἱ Ἐκκλησίαι - μέλη τοῦ Συμβουλίου πιστεύουν ὅτι συνομιλία, συνεργασία καὶ κοινὴ μαρτυρία τῶν Ἐκκλησιῶν ὀφείλουν νὰ στηρίζονται ἐπὶ τῆς κοινῆς ἀναγνωρίσεως ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ θεία κεφαλὴ τοῦ σώματος.

β') Αἱ Ἐκκλησίαι - μέλη τοῦ Π. Σ. Ε. πιστεύουν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Κ. Διαθήκης, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι Μία.

γ') Αἱ Ἐκκλησίαι - μέλη ἀναγνωρίζουν ὅτι τὸ ἀποτελεῖν μέλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἶναι περιεκτικώτερον (more inclusive) ἢ τὸ ἀποτελεῖν μέλος τῆς ἰδίας αὐτῶν Ἐκκλησίας. Ἐντεῦθεν καὶ ζητοῦν νὰ εἰσέλθουν εἰς ζῶσαν ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἐκτὸς τῶν ἰδίων τάξεων, αἵτινες ὁμολογοῦν τὴν Κυριότητα τοῦ Χριστοῦ.

δ') Αἱ Ἐκκλησίαι - μέλη τοῦ Π. Σ. Ε. θεωροῦν τὴν σχέσιν ἄλλων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὴν Ἀγίαν, Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν ὁμολογοῦν τὰ Σύμβολα, ὡς ὑποκειμένον ἀμοιβαίας ἐξετάσεως. Οὐχ ἥτιον, τὸ εἶναι μέλος δὲν συνεπάγεται ὅτι ἐκάστη Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ θεωρῇ τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας - μέλη ὡς Ἐκκλησίαν ἐν τῇ πλήρει καὶ ἀληθεὶ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως.

ε') Αἱ Ἐκκλησίαι - Μέλη τοῦ Π. Σ. Ε. ἀναγνωρίζουν ἐν ἄλλαις Ἐκκλησίαις στοιχεῖα τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας. Θεωροῦν ὅτι ἡ ἀμοιβαία αὕτη ἀναγνώρισις ὑποχρεοῖ αὐτὰς ν' ἄρξωνται σοβαρὰς συνδιαλέξεως μετ' ἀλλήλων, ἐν τῇ ἐλπίδι ὅτι τὰ στοιχεῖα ταῦτα τῆς ἀληθείας θὰ ὁδηγήσουν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ὅλης ἀληθείας καὶ εἰς ἐνότητα βασιζομένην ἐπὶ τῆς ὅλης ἀληθείας.

στ') Αἱ Ἐκκλησίαι - Μέλη τοῦ Π. Σ. Ε. θέλουν νὰ συσκέπτονται, ἀναζητοῦσαι νὰ μάθουν παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ποίαν μαρτυρίαν Οὗτος θέλει νὰ φέρωσι πρὸς τὸν κόσμον ἐπὶ τῷ ὀνόματί Του.

ζ') Περαιτέρω πρακτικὸν πόρισμα κοινῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ Π. Σ. Ε. εἶναι ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι - Μέλη ὀφείλουν νὰ ἀναγνωρίζουν τὴν ἀλληλεγγύην των, νὰ βοηθοῦν ἀλλήλας ἐν ἀνάγκῃ καὶ ν' ἀπέχουν τοιούτων ἐνεργειῶν, αἵτινες εἶναι ἀσυμβίβαστοι πρὸς ἀδελφικὰς σχέσεις.

η') Αἱ Ἐκκλησίαι - Μέλη εἰσέρχονται εἰς πνευματικὰς σχέσεις διὰ τῶν

ὁποίων ζητοῦν νὰ μάθουν παρ' ἀλλήλων καὶ νὰ βοηθοῦν ἀλλήλας, ὅπως οἰκοδομηθῇ τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ζωὴ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀνακαινισθῇ.

Τοιοῦτοτρόπως, διὰ τῆς δηλώσεως ταύτης καταβάλλεται μία ἀξιόλογος προσπάθεια πρὸς καθορισμόν, ἀπὸ ἐκκλησιολογικῆς πλευρᾶς κυρίως, τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς συμμετοχῆς ἐν αὐτῷ τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς φύσεως τῆς ἐνότητος καὶ ἄλλων σκοπῶν τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἐν τῷ Παγκοσμίῳ Συμβουλίῳ τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἡ Δήλωσις αὕτη κατὰ πολὺν διεσκέδασε τοὺς Ὁρθοδόξους δισταγμοὺς καὶ φόβους ἐπὶ πολλῶν ἐκ τῶν προαναφερθέντων σημείων.

Τὴν 23 Ἰανουαρίου τοῦ 1951 ἡγγέλθη ὁ θάνατος τοῦ Μητροπολίτου Θυατείρων Γερμανοῦ¹. Διὰ τοῦ θανάτου τούτου ἐξέλιπε μία φωτεινὴ μορφή, ἥτις εἰργάσθη ὑπὲρ πάντα ἄλλον εἰς τὰς θέσεις, τὰς ὁποίας κατεῖχε, καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν καὶ ἄνω ἐν τῇ Ἱ. Μητροπόλει Θυατείρων, διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ γοήτρου τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὁ ἀποθανὼν ἔθετεν εἰς ἐφαρμογὴν καὶ ἐνεσάρκωνε τὴν γραμμὴν πορείας τῶν σχέσεων πρὸς τὰς ἐτεροδόξους Ἐκκλησίας καὶ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας. Ἀλλὰ καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις ἔχανεν ἓνα ἐκ τῶν πρωτεργατῶν αὐτῆς, ὅστις παντὶ σθένει εἰργάσθη διὰ τὴν ἰδρυσιν, διοργάνωσιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτῆς. Δικαίως ὁθεν ἐξήρθη καὶ ἐξαίρεται ἡ συμβολὴ του εἰς τὸν τομέα τὸν ὁποῖον ἐξετάζομεν.

Τὸ ἴδιον ἔτος 1951, ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης εἰσῆρχετο εἰς τὴν Δ' Περίοδον τῆς ἱστορίας αὐτῆς². Τὴν Σχολαρχίαν ἀνέλαβεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰκονίου κ. Ἰάκωβος. Τὸ Καθηγητικὸν αὐτῆς σῶμα, ἐκτὸς τῶν Ἑλλογ. Καθηγητῶν κ. κ. Ἱ. Παναγιωτίδου, Μ. Οἰκονόμου, Γ. Ἀναστασιάδου, Ἐμμ. Φωτιάδου, Β. Ἀναγνωστοπούλου καὶ Ἀρ. Πασσαδαίου, ἐπλουτίσθη καὶ μὲ τέσσαρα νέα στελέχη: τοὺς Διακόνους Χρυσ. Κωνσταντινίδην, Μάξιμον Ρεπανέλλην (νῦν ἀρχιμ. καὶ Σχολάρχην, καὶ τοὺς Κ. Καλλίνικον καὶ Β. Σταυρίδην. Σχεδὸν πάντες οἱ Καθηγηταί, ἐκτὸς τῆς μορφώσεώς των, τὴν ὁποίαν ἔλαβον ἐν Χάλκῃ, ἐσυνέχισαν τὰς σπουδὰς αὐτῶν εἰς τὰ Πανεπιστήμια τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ἐλθόντες εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐν τῇ ξένῃ Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Θεολογικοῦ κόσμου.

1. *Ἡλιονπόλεως Γερμανίου*, Μητροπολίτης Θυατείρων Γερμανός, «Ὁρθοδοξία» ΚΣΤ' (1951) 39 - 42. Τὰ κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Θυατείρων Κυροῦ Γερμανοῦ. Αὐτ. σ. 124-7. Β. Θ. *Σταυρίδου*, Τὸ Διορθόδοξον καὶ Διαχριστιανικὸν ἔργον τοῦ Γερμανοῦ Εἰρηνοπούλου πρὸ τῆς ἀνυψώσεώς του εἰς τὴν Μητροπολιν Θυατείρων.

2. *Ἀπ. Μέξη*, Ἡ ἐν Χάλκῃ Ἱ. Θεολογικὴ Σχολή, τ. Β', Σταμπούλ, 1953. Ἡ Νέα Περίοδος τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς, «Ὁρθοδοξία» ΚΣΤ' (1951) 385 - 402. Β. Θ. *Σταυρίδου*, Ἱ. Γ. Παναγιωτίδης, Σταμπούλ, 1954.

Καὶ τὸ σῶμα τῶν μαθητῶν, ὅπερ ἀπαρτίζουσιν σὺν τοῖς προσερχομένοις ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, οἱ ἐρχόμενοι ἀπὸ τὰ κλίματα τῶν ἀρχαίων Πατριαρχείων καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν Κύπρου, Ἑλλάδος, τῆς Ἰ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικής καὶ τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Αἰθιοπίας καὶ Ἀγγλίας, δίδει ἐν σμικρῇ τὴν εἰκόνα μιᾶς Οἰκουμενικῆς συνεργασίας εἰς τὸν τομέα τῶν μαθημάτων, τῆς θ. Λατρείας καὶ τῆς ἐν τῇ Σχολῇ διαβιώσεως¹.

Ἀπὸ τοῦ 1951 ἐν τῇ Σχολῇ διδάσκονται αὐτοτελῶς τὰ μαθήματα τῆς Ἱστορίας τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, δι' ὧν οἱ σπουδασταὶ κατατοπίζονται καλλίτερον ἐπὶ τῶν Διορθοδόξων καὶ Διαχριστιανικῶν προβλημάτων, παρακολουθοῦντες συνάμα τὰ σύγχρονα ρεύματα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς δράσεως καὶ συνεργασίας².

1. R. Rouse, ἔνθ' ἀν., σ. 486 καὶ Βιβλιοκρισία, ἔνθ' ἀν. σ. 250.

2. Ἡ Νέα Περίοδος... Αὐτ. R. Rouse, *The History of Ecumenism*, *The Ec. Review*, VI (1954) 238. Κατὰ τὴν εἰς τὴν Σχολὴν ἐπίσκεψιν τῆς πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Ἀντιπροσωπείας τοῦ Π.Σ.Ε., κατὰ τὸ ἔτος 1947, ὁ τότε Σχολάρχης Σεβ. Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος, προσφωνῶν τὰ μέλη τῆς Ἀντιπροσωπείας ἔλεγεν: «Ἡ παρουσία Ὑμῶν, τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ ἐν τῇ Πόλει τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῆς μιᾶς ἀδιδαιρέτου Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς προσκλητήριον σάλπισμα πρὸς πνευματικὴν ἐπιστράτευσιν. Πρὸς ἐπιστράτευσιν, εἰς τὴν ὁποίαν καλοῦνται αἱ ἀπανταχοῦ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ, νὰ διαθέσωσι τὰς ὅσας κέκτινται ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις, ἐναντίον ἀγῶνος καταχθονίου, τὸν ὁποῖον διεξάγουσιν, ὑποῦλως ἢ φανερώς, οἱ διάφοροι ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας Αὐτοῦ, οἱ ὑπονομεύται τῆς χριστιανικῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Καλοῦνται συγχρόνως, ὅπως διαθέσωσι τὸν χρυσὸν ἢ τὴν καλὰμην πρὸς θεμελίωσιν καὶ δημιουργίαν ἐνὸς νέου κόσμου, τοῦ μεταπολεμικοῦ κόσμου τῆς εἰρήνης, ὅπως θέλει αὐτὸν ὁ Θεός, καὶ τὸν ἐπιθυμεῖ ἡ ἀγνή ἀνθρωπίνη καρδιά.

Εἰς τὴν πνευματικὴν ταύτην ἐπιστράτευσιν ἡ ἡμετέρα Σχολὴ δὲν θὰ προσκομίσῃ ὀγκώδεις Θεολογικὰς συνθέσεις, ἔργα τῆς ἀνθρωπίνης ἐπινοίας, οὐδὲ θεολογικὰ σχεδιαγράμματα. Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ θὰ δώσῃ ὃ ἔχει. Θὰ προσκομίσῃ διάθεσιν θερμῆς, πρόθυμον καὶ δλόφυχον προσχώρησιν. Θὰ προσκομίσῃ, ὡς συμβολὴν εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, τὸ πνεῦμα τῆς Παραδόσεως, τὸ ὁποῖον ἐμπνέει καὶ ὁδηγεῖ τὰς πνευματικὰς αὐτῆς ἐργασίας, θὰ προσκομίσῃ αὐτὴν τὴν Ἱερὰν καὶ Καθολικὴν Παράδοσιν, τὴν ὁποίαν ὡς πολύτιμον παρακαταθήκην κατέχει καὶ φυλάττει ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολή». «Ὁρθοδοξία» ΚΒ (1947) 55-6. Ἡ Σχολή, ὅμως, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν Θεολογικὸν Καθίδρυμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ θέσιν ἀπέναντι τῶν προβλημάτων τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως καὶ ἡ συνεργασία νὰ ἐκδηλοῦται πλέον ἐμπράκτως. Τοῦτο ἐγένετο: διὰ τῆς συνεχοῦς συμπαρεδρείας τοῦ Καθηγητικοῦ Σώματος εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Συνδικτικῆς ἐπὶ τῶν Πανορθοδόξων Συνόδων καὶ Παγγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπῆς, διὰ τῆς συμμετοχῆς τῶν Καθηγητῶν εἰς τὰς Πατριαρχικὰς Ἀποστολάς, ὅπως τοῦ κ. Ἱ. Παναγιωτίδου ἐν Ἀμστερδαμ (1948) καὶ μετέπειτα μέλους τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, τοῦ κ. Β. Ἀναγνωστοπούλου εἰς τὸ αὐτὸ Συνέδριον ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ Τμήματος Νεολαίας, τῶν Πανοσ. Ἀρχιμ. Μαξίμου Ρεπανέλλη, Διακ. Χρυσ. Κωνσταντινίδου καὶ κ. Ἑμμ. Φωτιάδου εἰς τὸ Συνέδριον Π. Τ. ἐν Λοῦνδ

Τὸ ἔτος 1952 σημειώνει σταθμὸν εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, διότι κατ' αὐτὸ καθιερώθη ἐπισήμως, δι' ἐπὶ τούτῳ Ἐγκυκλίου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἡ περαιτέρω στάσις αὐτῆς πρὸς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν¹. Κατ' ἀρχὴν ἐν τῇ Ἐγκυκλίῳ ταύτῃ τονίζεται ἡ ἀνάγκη τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν. Αὕτῃ ὁμως θὰ γίνῃ ὑπὸ τρεῖς ὅρους:

α') Δέον ὅπως ἀποφεύγηται πᾶσα συμμετοχὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς συζητήσεις καὶ ἐργασίας τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστεως καὶ Τάξεως», ἡ δὲ ἡμετέρα Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ πληροφοροῇ τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεως αὐτῆς δι' ἐπὶ τούτῳ συγγραμμάτων.

β') Δέον ὅπως ἡ συμμετοχὴ πασῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἢ πλήρης, ὑπάρχωσι δὲ μόνιμοι Συνοδικαὶ Ἐπιτροπαὶ ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, πρὸς συντονισμόν τῶν ἐνεργειῶν πασῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, καὶ

γ') Δέον ὅπως οἱ Ὁρθόδοξοι Κληρικοὶ ὧσιν ἐφεκτικοὶ εἰς τὰς λατρευτικὰς μετὰ τῶν ἑτεροδόξων συνάξεις.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς Ἐγκυκλίου ταύτης τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπέστειλεν Ἀντιπροσώπους εἰς τὸ κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἐν Λούνδ τῆς Σουηδίας συνελθόν Γ' Παγκόσμιον Συνέδριον «Πίστεως καὶ Τάξεως», τῆς ὁμωνύμου Ἐπιτροπῆς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν (15-29 Αὐγ. 1952)².

(1952), τοῦ δὲ Διαικόνου Χρυσ. Κωνσταντινίδου ὡς μέλους τῆς Ὑποεπιτροπῆς Π. Τ. εἰς τὰ Συνέδρια αὐτῆς, τῶν Πανοσ. Ἀρχιμ. Μαξίμου Ρεπανέλλη καὶ Διακ. Χρυσ. Κωνσταντινίδου ἐν Ἐβανστον (1954), τοῦ κ. Β. Σταυρίδου εἰς τὸ ἐν Βηρυττῷ, προνοίᾳ τοῦ Τμήματος Νεολαίας τοῦ Π. Σ. Ε., συγκληθέν Συνέδριον τῶν Ἡγετῶν τῆς Χριστιανικῆς Νεολαίας (1955), διὰ τῆς συγγραφῆς τῶν πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν Ἐκθέσεων καὶ ἀρθρῶν, μερικῶν σημειουμένων ἀλλαχοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐργασίᾳ, διὰ τῶν εἰς τὸ μάθημα τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ὑποβαλλομένων φροντιστηριακῶν ἐργασιῶν ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν, διὰ τῶν ἐπισκέψεων Καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν τῶν Ὁρθοδόξων καὶ Ξένων Θεολογικῶν Σχολῶν, Ἱεραρχῶν, ἡμετέρων τε καὶ ξένων Κληρικῶν καὶ Τμηματαρχῶν τοῦ Π. Σ. Ε. καὶ διὰ τῶν διδομένων ὑπ' αὐτῶν διαλέξεων καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς σκέψεων. Σημαντικὴ ἦτο ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Καθηγητικοῦ Σώματος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν εἰς τὴν Σχολὴν κατὰ τὴν 26ην Ἀπριλίου 1952, ἐνθα ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Πατριάρχου, συνήλθον εἰς σύσκεψιν ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως οἱ παρευρεθέντες Σεβ. Ἀρχιερεῖς, οἱ Καθηγηταὶ τοῦ Παν. Ἀθηνῶν καὶ τῆς Θεολ. Σχολῆς τῆς Χάλκης. «Ἀπ. Ἀν. δρᾶς» 1 (1952), ἀρ 46. Γερ. Κουϊδάκη, ἐνθ. ἀν. ΚΑ (1953) 199.

1. «Ὁρθοδοξία» ΚΖ' (1955) 96-9. The Ecum. Review, V (1953) 167-9.

2. Π. Σ. Ε. Τὸ ἐν Λούνδ Συνέδριον τῆς Ἐπιτροπῆς «περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως», «Ὁρθοδοξία» ΚΖ (1952) 248-51. O. S. Tomkins, The Third World Conference on Faith and Order, London, SCM Press, 1953. The Church in the Purpose of God, F.C.C.P. No 3, England, 1950. R.N. Flew, The Nature of the Church,

Ἐκ τῶν Ὁρθοδόξων ἀντιπροσωπεύθη τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διὰ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου (νῦν Ἀρχιεπισκόπου) Θυατείρων κ. Ἀθηναγόρου, ἐνὸς τῶν ἑξὶ Προέδρων τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποθανόντος κυροῦ Γερμανοῦ, τῶν Καθηγητῶν τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης Πανοσ. Ἀρχιμ. Μ. Ρεπανέλλη καὶ Διακ. Χρυσ. Κωνσταντινίδου καὶ Ἐμμ. Φωτιάδου, τοῦ Ἀρχιμ. Αἰμ. Τιμιάδου, τοῦ Ἀρχιμ. Σ. Τιμτσένκο, τοῦ Πρωτοπρ. Γ. Φλορόφσκη καὶ τοῦ καθ. Λέοντος Ζάνδερ. Ὡσαύτως δὲ ἀντεπροσωπεύθη καὶ τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου διὰ τοῦ Μητροπολίτου Θυατείρων Ἀθηναγόρου. Οἱ ἑξὶ Ἑλλάδος Ἀντιπρόσωποι δὲν παρευρέθησαν εἰς τὸ Συνέδριον τοῦτο. Διὰ πρώτην φορὰν προσήλθον ὡς ἐπίσημοι Παρατηρηταὶ καὶ τρεῖς Καθολικοί, εἰδικῶς ὁρισθέντες ἐκ Ρώμης.

Εἰς τὸ Συνέδριον τοῦτο ἐμελετήθησαν καὶ ἐψηφίσθησαν αἱ Ἐκθέσεις τῶν Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν περὶ Ἐκκλησίας, Μυστηριακῆς Κοινωνίας καὶ τῶν τρόπων θείας Λατρείας. Παραλλήλως ἐμελετήθη καὶ ἡ θέσις τῶν μὴ θεολογικῶν παραγόντων ὡς πρὸς τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν.

Οἱ Ὁρθόδοξοι Ἀντιπρόσωποι, μετὰ προσοχῆς παρηκολούθησαν τὰς συζητήσεις, ἀπήντησαν δὲ πληροφοροῦντες τὰ κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν, ὁσάκις τοῦτο ἐξητήθη παρ' αὐτῶν. Ἀπέσχον τῆς ἐπιψηφίσεως τῶν ἐκθέσεων. Ὑπέβαλον δὲ ἰδίαν δήλωσιν, ἣν ἀνέγνωσεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θυατείρων Ἀθηναγόρας¹.

Ἐν αὐτῇ διαβιβάζονται ὁ χαιρετισμὸς καὶ αἱ εὐχαὶ τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸ Συνέδριον καὶ κατόπιν συντόμως ἐκτίθεται ἡ στάσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀπέναντι τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως. Δίδονται πληροφορίες σχετικαὶ περὶ τῶν ἐν τῷ Συνεδρίῳ Ὁρθοδόξων Ἀντιπροσώπων καὶ ἐρμηνεύεται ὁ τρόπος τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἀντιπροσωπείας ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ 1952 καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὴν Ἀντιπροσωπείαν δοθείσης ἐντολῆς.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Ἱεραρχία τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐπιφυλάσσει δι' ἑαυτὴν καὶ μόνην τὸ δικαίωμα νὰ ὁρίσῃ τί εἶναι σφαλερὸν εἰς θρησκευτικὰ ζητήματα καὶ τί εἶναι σύμφωνον ἢ ἀσύμφωνον

London, SCM Press, 1952. F. Edwall and others, Ways of Worship, London, SCM Press, 1951. J. Marsh, Intercommunion, London, SCM Press, 1952.

1. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας, ὅπερ ἄγνωστον διὰ ποίους λόγους προσυπέγραψεν ἀποχὴν ἐν τῷ Συνεδρίῳ τῆς Μόσχας (1948) ἀπὸ τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἀμστερδαμ (1948), ἀπὸ τοῦ Συνεδρίου τοῦ Λούνδ (1952) ἠλλάξε τὴν στάσιν αὐτοῦ καὶ ἤρχισε συνεργαζόμενον μετὰ τοῦ Π.Σ.Ε.

2. *Ἱ. Καμίρη, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα...*, II, 969-971. Ο. S. Tomkins, The Third W. Conference on F. C., p. 123-6.

πρὸς τὴν πίστιν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο αὕτη ἐπιτρέπει εἰς τοὺς θεολόγους αὐτῆς ἢ τοὺς καθηγητὰς τῆς Θεολογίας τῶν Ὁρθοδόξων Θεολογικῶν Σχολῶν, καὶ πρὸ παντὸς εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῆς ἐν συνεδρίοις, νὰ κάμνουν μόνον θετικὰς καὶ ὀριστικὰς ἀνακοινώσεις ἀξιωματικῶς περὶ τῆς πίστεώς μας, χωρὶς νὰ ἐμπλέκωνται εἰς ἀγόνους συζητήσεις, ἢ νὰ ψηφίζουν δι' ἀποφάσεις ἐπὶ ζητημάτων πίστεως, λατρείας καὶ διοικήσεως, τὰ ὁποῖα ἄλλωστε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθοῦν κατὰ τοιοῦτον τρόπον.

Τοῦτο δὲν εἶναι τι νέον· οὕτω συνέβαινε πάντοτε, διότι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία γνωρίζει καὶ διακηρύττει, ὅτι τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεώς της δὲν εἶναι ἀνθρώπινος διδασκαλία καὶ ἀνθρώπινα ἐντάλματα, ἀλλὰ θεῖα τοιαῦτα, καὶ οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ συγχέῃ αὐτὰ μὲ ἀτομικὰς γνώμας περὶ αὐτῶν. Αὕτη εἶναι ἡ ὅλη καὶ μόνη Ἐκκλησία, τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἐντολοδόχος τῶν Ἀποστόλων. Οὕτως αὕτη μόνη δύναται νὰ καθορίζῃ τὴν πίστιν. Καὶ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις τῆς μοναδικότητός της¹.

Ἡ Δήλωσις αὕτη ἔρχεται τρίτη εἰς τὴν σειρὰν τῶν Ὁρθοδόξων Δηλώσεων ἐνώπιον τῶν Συνεδρίων «Πίστεως καὶ Τάξεως». Ἡ σημασία τῶν δύο προηγουμένων Δηλώσεων ἔχει ἔξαρθῇ εἰς διαφόρους συγγραφάς. Καὶ ἡ τελευταία εἶναι ἐφάμιλλος ἐκείνων.

Ὡς μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστεως καὶ Τάξεως» διωρίσθησαν ὁ Μητροπολίτης Θυατείρων Ἀθηναγόρας, ὁ Πρωτοπρ. Γ. Φλορόφσκη, ὁ Διάκ. Χρυσ. Κωνσταντινίδης, ὁ Ἀρχιμ. Π. Κοϊνίδης, καὶ ὁ Πρεσβ. Ἀλ. Σμέμαν. Ἐκ τούτων ὁ π. Γ. Φλορόφσκη καὶ ὁ Διάκ. Χρυσ. Κωνσταντινίδης ἐξελέγησαν μέλη τῆς Ὑποεπιτροπῆς (Working Committee) τῆς ὥς ἂνω Ἐπιτροπῆς.

Παραλλήλως αἱ ἐπαφαὶ μεταξὺ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν συνεχίζοντο. Κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1952, Ἀντιπροσωπεία τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Τριπόλεως-Θεοδοσίου καὶ Ἐπιφανείας Ἰγνατίου, ἐπεσκέφθη τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, πρὸς ἀνταπόδοσιν τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος γενομένης ἐπισκέψεως τῆς Πατριαρχικῆς Ἀποστολῆς. Τὸ ἐπόμενον δὲ ἔτος 1953, κατὰ μῆνα Ἰούλιον, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἔσχε τὸ εὐτύχημα καὶ τὴν τιμὴν νὰ φιλοξενήσῃ τὴν Α. Θ. Μ. τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας Κον, Κον Ἀλέξανδρον². Κατ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς ἐπισκέψεις ἀντηλλάγησαν γνῶμαι ἐποικοδομητικαὶ ἐπὶ προβλημάτων ἐνδιαφερόντων τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας.

Αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν σύγκλησιν τῆς Β' Γενικῆς Συνελεύσεως ἐν

1. *Ἱ. Καμίρη*, Αὐτ. σ. 970-1.

2. Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας. Ἀφίξις Πατριαρχικῆς Ἀντιπροσωπείας, «Ὁρθοδοξία» ΚΖ(1952) 267 - 271. Ἡ ἐνταῦθα ἔλευσις τῆς Α. Θ. Μ. τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας κ. Ἀλεξάνδρου, «Ὁρθοδοξία» ΚΗ(1953) 280 - 7.

Ἐβανστον ἠκολούθουν γοργὸν ρυθμὸν. Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἐλήφθησαν προσκλητήρια γράμματα καὶ τὰ πρὸς συζήτησιν θέματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν Παγγρηστιανικῶν Συνεδρίων ὑπέβαλε τὴν Ἐκθεσιν αὐτῆς. Κατόπιν δὲ Συνοδικῆς ἀποφάσεως, ἐπιτροπὴ ἐκ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως Γενναδίου καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκοπάρχου τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμ. (νῦν Μητροπολίτου Φιλαδελφείας) Ἰακώβου, μετέβη εἰς Ἀθήνας (1954), ἔνθα ἐπεκοινώνησε καὶ συνειργάσθη μετὰ τῆς οἰκείας Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἐν Ἐβανστον Συνελεύσεως¹.

4) *Ἡ Β' Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Ἐβανστον (15 - 31 Αὐγ. 1954).*

Τὸ ἐν Ἀμστερδαμ (1948) συνελθὸν Συνέδριον ἔθετε τὰς βάσεις τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνενώσεως τῶν κινήσεων «Ζωῆς καὶ Ἑργασίας» καὶ «Πίστεως καὶ Τάξεως», ὥς καὶ ἄλλων τινῶν ἐκδηλώσεων τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἐνῶ τὸ Β' ἐν Ἐβανστον, ὑπὸ τὸ πρῶμα τῆς ἑξαετοῦς κτηθείσης πείρας, ἤρχετο νὰ ἐμβαθύνῃ ἐπὶ τῶν κοινῶν ἀπόψεων καὶ τῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν - Μελῶν, νὰ συζητήσῃ καὶ ψηφίσῃ τὸ Διάγγελμα, τὸ κυρίως Θέμα μετὰ τῶν βοηθητικῶν ἐξ Θεμάτων καὶ νὰ ἀναθεωρήσῃ τὸ Καταστατικόν, τοὺς Κανονισμοὺς καὶ τὴν Διοργάνωσιν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

Εἰς τὴν Β' ταύτην Συνέλευσιν ἔλαβον μέρος ἐπίσημοι Ἀντιπρόσωποι 502 ἐξ 163 Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν καὶ πολλῶν Κρατῶν. Ἐκτὸς αὐτῶν παρίσταντο καὶ περὶ τοὺς 1000 ὑπὸ τὴν ιδιότητα τῶν Παρατηρητῶν, Συμβούλων, Φιλικῶν Μελῶν, Ἀντιπροσώπων τῆς Νεολαίας, διαπεπιστευμένων Ἐπισκεπτῶν, εὐαρίθμου προσωπικοῦ καὶ ἀντιπροσώπων τοῦ Τύπου.

Τὰς Ὁρθοδόξους Ἀντιπροσωπείας ἀπετέλεσαν, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου: ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος, οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Ἀμερικῆς Μιχαὴλ καὶ Θυατείρων Ἀθηναγόρας, ὁ Μητροπολίτης Φιλαδελφείας Ἰακώβος, οἱ Θεοφ. Ἐπίσκοποι Ἐλαίας Ἀθηναγόρας καὶ Ναζιανζοῦ Ἰεζεκιήλ, οἱ Πανσ. Καθηγηταὶ τῆς Σχολῆς Χάλκης Ἀρχιμ. Μ. Ρεπανέλλης καὶ Διάκ. Χρυσ. Κωνσταντινίδης, ὁ Ἀρχιμ. Εὐσ. Παπαστεφάνου καὶ οἱ τῆς Ρωσικῆς ἐν Εὐρώπῃ Ἐξαρχίας Αἰδ. Ἱερεῖς Ἰγκὸρ Βέρνικ καὶ κ. Βόρις Μπουμπρίνσκη. Κωλυθέντες δὲν προσῆλθον εἰς τὰς Συνεδρίας οἱ Θεοφ. Ἐπίσκοποι Νύσσης Γερμανὸς καὶ Ὀλύμπου Δημήτριος καὶ οἱ Πανσ. Ἀρχιμανδριταὶ Ἰακώβος Κουκουῆς (νῦν Ἐπίσκοπος Μελίτης), Νίκων Πατριναῖκος καὶ Διάκ. Ζαχαρίας Ξηντάρας. Τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας: ὁ Πανσ. Ἀρχιμ. Ἡλίας Χοῦρι καὶ Δρ Τσ. Μάλικ. Τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος: ὁ Πανσ. Ἀρχιμανδριτὴς Γερῶννος Κοτσώνης καὶ οἱ Καθηγηταὶ τῶν Θεο-

1. «Ὁρθοδοξία» ΚΘ(1954) 327.

λογικῶν Σχολῶν Ἀθηνῶν κ. κ. Ἀμ. Ἀλιβιζᾶτος, Π. Μπρατσιώτης, Παν. Τρεμπέλας, Ἰ. Καρμίρης, Β. Ἰωννίδης, Κ. Μπόνης καὶ Γερ. Κονιδάρης, καὶ Θεσσαλονίκης Δημ. Μωραΐτης, Ἰ. Τράκκας καὶ Μάρκος Σιώτης. Οἱ διορισθέντες ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Σεβ. Μητροπολίται Θεσσαλονίκης Παντελεήμων, Φθιώτιδος Ἀμβρόσιος καὶ Κυλαβρυτῶν Ἀγαθόνικος καὶ ὁ καθ. κ. Β. Βέλλας δὲν συμμετέσχον. Τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου: ὁ κ. Ἀμ. Ἀλιβιζᾶτος, τῆς ἐν Ἀμερικῇ Ὁρθόδοξου Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας: ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Ἰωάννης, οἱ Αἰδεσ. Πρωτοπρεσβύτεροι Γ. Φλαρόφσκη καὶ Βλαδίμηρος Μποριτσέφσκη καὶ ὁ κ. Ἰβάν Τσάπ. Τῆς ἐν Ἀμερικῇ Ρουμανικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας: ὁ Αἰδ. Ἱερεὺς Βίκτωρ Μπαρμπιλέσκου. Παρέστησαν ὡσαύτως καὶ ἕτεροι Ὁρθόδοξοι ὑπὸ τὴν ιδιότητα τῶν λοιπῶν ἀντιπροσώπων.

Ἐν Ἐβανστον ἡ Ὁρθόδοξος Ἀντιπροσωπεία ὑπὸ τὴν πεπνυμένην Προεδρίαν τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως Γενναδίου, παρουσίασε πλήρη καὶ ζηλευτὴν σύμπνοιαν καὶ εἰργάσθη κατὰ τὸν καλλίτερον τρόπον.

Καὶ εἰς τὸ Συνέδριον τοῦτο ὁ χρόνος κατενεμήθη εἰς τὰ τῆς Θείας Λατρείας, εἰς τὰς Συνεδρίας τῆς Ὁλομελείας, τῶν Ὁμίλων (Groups on the Main Theme), τῶν Τμημάτων (Sections) καὶ τῶν Ὑποεπιτροπῶν Ἑργασίας (Working Committees), εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν ὁμιλιῶν, παραλλήλως δὲ καὶ εἰς τὴν παρακολούθησιν τελετῶν καὶ ἄλλων κοινωνικῶν ἐνασχολήσεων.

Κύριον πρὸς συζήτησιν θέμα ἀπετέλεσεν ἡ φράσις «Ὁ Χριστός, ἡ Ἐλπίς τοῦ Κόσμου». Ἐκτὸς αὐτοῦ ὁρίσθησαν καὶ ἕξ βοηθητικὰ θέματα:

- α') Ἡ ἐνότης ἡμῶν ἐν Χριστῷ καὶ ἡ διαίρεσις ἡμῶν ὡς Ἐκκλησιῶν.
- β') Ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς ἔξω.
- γ') Μία ὑπεύθυνος Κοινωνία ἐντὸς μιᾶς Παγκοσμίου Προοπτικῆς.
- δ') Οἱ Χριστιανοὶ ἐν τῷ ἀγῶνι διὰ μίαν Παγκόσμιον Κοινωνίαν.
- ε') Ἡ Ἐκκλησία καὶ αἱ μεταξὺ φυλῶν καὶ λαῶν διαφοραί, καὶ
- ς') Ὁ Χριστιανὸς ἐν τῇ κλήσει αὐτοῦ.

Ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δοθεισῶν συνοδικῶς ὁδηγιῶν, ἔλαβε μέρος εἰς πάσας τὰς Συνεδρίας τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως καὶ τῶν ἐπὶ μέρους Ἐπιτροπῶν, πλὴν τῶν ἀναφερομένων ἐπὶ τοῦ δ' θέματος περὶ τῶν Διεθνῶν Ὑποθέσεων.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Πατριαρχικῆς Ἀντιπροσωπείας Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος ἀνέγνωσε τὸ Μήνυμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου πρὸς τὴν Β' Γενικὴν Συνέλευσιν¹. Ὁ δὲ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς κ. Μιχαήλ, ἐν μιᾷ τῶν Συνελεύσεων τῆς Ὁλομελείας, ὁμίλησεν ἐπὶ τοῦ θέματος «Ἡ ἐν τῷ κόσμῳ ἔντασις καὶ ἡ ἐνότης ἡμῶν ἐν Χριστῷ». Οὗτος, ἀντὶ τοῦ ἀποχωροῦντος Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Θυατείρων κ. Ἀθηναγόρου,

1. Διάγγελμα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως Γενναδίου, «Ὁρθοδοξία» Α(1955) 34 - 6.

ἐξελέγη εἷς ἐκ τῶν ἐξ Προέδρων τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐπίσης ἀνέγνωσεν καὶ τὰς δύο Δηλώσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἀντιπροσωπείας α') ἐπὶ τοῦ κυρίου θέματος καὶ β') τὴν ἀφορῶσαν τὴν Τάξιν καὶ Πίστιν¹. Ἀμφότεραι αἱ δηλώσεις συνετάχθησαν συμφώνως πρὸς τὰς δογματικὰς ἀρχὰς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐκφράζουσαι ἐπὶ τῶν προκειμένων σημείων τὰς Ὁρθοδόξους ἀπόψεις.

Ἐκ τῆς Β' Δηλώσεως λαμβάνομεν τὰ ἑξῆς σημεῖα :

3) ... Πιστεύομεν ὅτι ἡ ἐπιστροφή ὅλων τῶν ὁμολογιῶν εἰς τὴν πίστιν τῆς ἀρχαίας, ἡνωμένης, καὶ ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας τῶν ἐπὶ τὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἥτοι εἰς τὴν καθαρὰν, ἀναλλοίωτον καὶ κοινὴν κληρονομίαν τῶν προγόνων ὅλων τῶν διηρημένων Χριστιανῶν, αὕτη μόνον θὰ πραγματοποιήσῃ τὴν εὐκτεᾶν ἔγνωσιν ὅλων τῶν κεχωρισμένων Χριστιανῶν. Διότι μόνον ἡ ἐνότης ὅλων τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ μίαν κοινὴν πίστιν θὰ ἔχῃ ὡς ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τὴν κοινὴν ἀδελφωσύνην αὐτῶν ἐν τοῖς μυστηρίοις καὶ τὴν ἀδιάσπαστον ἐνότητα αὐτῶν ἐν ἀγάπῃ ὡς μελῶν ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σώματος, τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

8) Ἐν συμπεράσματι ὀφείλομεν νὰ διαδηλώσωμεν τὴν βαθεῖαν ἡμῶν πεποίθησιν, ὅτι μόνον ἡ Ἁγία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διεφύλαξε πλήρη καὶ ἄθικτον «τὴν ἀπαξ παραδοθεῖσαν τοῖς ἁγίοις πίστιν». Ὅχι ἔνεκεν τῆς ἀνθρωπίνης ἡμῶν ἀξιολογήσεως, ἀλλὰ διότι εὐαρεστεῖται ὁ Θεὸς ὅταν διατηρῇ «τὸν θησαυρὸν Αὐτοῦ ἐν δοξαρίοις σκεύεσιν, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ἡ τοῦ Θεοῦ» (2 Κορ. 4,7)².

Εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν Ἀντιπροσώπων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξελέγησαν οἱ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Θυατείρων Ἀθηναγόρας καὶ Φιλαδελφείας Ἰάκωβος καὶ ὁ Πανος. Ἀρχιμ. (νῦν Μελίτης) Ἰάκωβος Κουκουῆς³. Εἰς δὲ τὴν Ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπὴν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας Ἰάκωβος.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Συνεδρίου ὁ κ. Ἀμ. Ἀλιβιζᾶτος, ἀπὸ μέρους τῆς Ὁρθοδόξου Ἀντιπροσωπείας προέτεινεν ὅπως ἡ Γ' Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν συνέλθῃ ἐν Ρόδῳ, τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Τοιαῦται ἐν συνόψει ὑπῆρξαν αἱ ἐργασίαι τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἑβανστον.

1. Αὐτόθι, σ. 28 - 34.

2. Αὐτόθι, σ. 33 - 4.

3. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον προέβη εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Μελίτης Ἰακώβου ὡς μονίμου Ἀντιπροσώπου Αὐτοῦ ἐν τῇ ἑδρᾷ τοῦ Π.Σ.Ε. ἐν Γενεύῃ (1955). Ὁ διορισμὸς οὗτος χαρακτηρίζεται ὡς μία ἀκόμη προσπάθεια ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διὰ τὴν συνεργασίαν αὐτοῦ, ἐντὸς τῶν τακτικῶν πλαισίων, μετὰ τοῦ Π.Σ.Ε. Ὁ ὀλίγος χρόνος, ὅστις παρεῖληθεν ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ τούτου κατέδειξε πόσον χρησίμος καὶ ἀναγκαῖα ἦτο ἡ δημιουργία μιᾶς τοιαύτης θέσεως δι' ἀμφοτέρω τὰ μέρη.

Οἱ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Πατριαρχικῆς Ἀντιπροσωπείας Σεβ. Μητροπολίται Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος καὶ Φιλαδελφείας Ἰάκωβος, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν, διελθόντες ἐκ Σερβίας, ἐπεσκέφθησαν ἐπισήμως ὡς Ἀντιπρόσωποι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Σερβίας καὶ παρέσχον πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Πατριάρχην Σερβίας πληροφορίας περὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς Β' Συνελεύσεως καὶ τῆς ἐν γένει ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τηρηθείσης στάσεως¹.

III. Αἱ ἀρχαὶ τῆς συνεργασίας.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εὐθύς ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως συνειργάσθη μετ' αὐτῆς. Ἡ συνεργασία αὕτη ἀποκτᾷ μεγαλύτεραν ἀξίαν ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ ρόλος, ὃν διεδραμάτισεν ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία διὰ τῆς ἀποστολῆς τῆς περιφήμου Ἐγκυκλίου τοῦ 1920, διὰ τῆς ὁποίας αἱ ἀπανταχοῦ Ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ ἐκαλοῦντο εἰς μίαν συνεργασίαν ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ καὶ θεωρητικοῦ τομέως καὶ ἡ σταθερὸτης τῆς μορφῆς αὐτῆς, παρὰ τὰς ἐπελθούσας πολιτικὰς καὶ ἄλλας παντοίας μεταλλάγας εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας.

Ἡ συνεργασία αὕτη εἶναι μία πραγματικότης ἀναμφισβήτητος, ἥτις ἐξήρθη πολλαχόθεν καὶ προσκομίζει ἔπαινον εἰς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν. Ἀξιόλογα εἶναι τὰ ὅσα λέγει ὁ Καθολικὸς Θεολόγος D. Pierre Dumont ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Le patriarcat a eu depuis les trente dernières années une attitude si compréhensive et circonspecte à la fois dans le grand problème de l'unité chrétienne, sous la forme du mouvement oecuménique, qu'il est permis d'espérer que l'Église vers laquelle se tournait, aux premières années de la Réforme, les docteurs d'Augsbourg, pourra jouer avec efficacité le rôle médiateur auquel la prédestine la situation qui fut sienne en dehors des conflits religieux du début de l'époque moderne³.

Ὁ δὲ Ἀρχιμ. Lev Gillet, ἀναλύων τὰς δύο Ἐγκυκλίους τοῦ 1920 καὶ τοῦ 1952 τονίζει τὰ ἑξῆς :

Οὕτως ἡ στάσις τοῦ πρώτου Ὁρθοδόξου Πατριαρχείου ἐν τοῖς οἰκουμενικοῖς ζητήμασιν εἶναι ἀπλὴ καὶ σαφής. Συνοψίζεται ὡς ἑξῆς : συμπάθεια, σύνεσις, ρεαλισμός⁴ σεβασμὸς πρὸς τὰς ἄλλας Χριστιανικὰς Ὁμολογίας. ἀποχὴ ἀπὸ δογματικῶν συζητήσεων, καθισταμένου γνωστοῦ δι' ἄλλων μέσων τί εἶναι ἡ Ὁρθοξία⁵ συμμετοχὴ πλήρους καὶ ὁλοκληρωτικῆς εἰς τὸ ἔργον πρακτικοῦ εὐαγγελισμοῦ. Ἐνταῦθα εὐρισκόμεθα μακρὰν τόσον τοῦ σκεπτικισμοῦ, ὅσον καὶ τῆς οὐτοπίας, ἐξ ἴσου μακρὰν μᾶς ἀποτόμου διοικητικῆς ἀδιαλλαξίας, ὅσον καὶ ἐνὸς ἄγαν εὐκόλου συγκριτισμοῦ. Ἀπλούστατα μία

1. Ἡ Πατριαρχικὴ Ἀντιπροσωπεία ἐν Βελιγραδίῳ, <Ὁρθοδοξία> ΚΘ(1954)424.

2. D. Pierre Dumont, Byzance après Byzance, Irénikon. XXVI(1953)167.

ἐκφρασεις τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος. Εἰς ἐν δὲ περιβάλλον, ἔνθα συμβαίνει, ὅπως εὐαισθησῶσι τινες ὁμιλῶσι μεγαλοφώνως, ἡ «οἰκουμενική» φωνή, τὴν ὁποίαν ἠκούσαμεν πρὸ ὀλίγου, δὲν εἶναι φωνή, ἥτις καθορίζει καὶ καταπραΰνει;¹

Μεταξὺ τῶν αἰτίων, ἅτινα ὥθησαν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εἰς τὸ νὰ προτείνῃ τὴν ἰδρυσιν μιᾶς συνεργασίας καὶ κοινωνίας μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναμφιβόλως τὸ κυριώτερον ὑπῆρξεν ὁ χωρισμὸς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὸ ἐκ τούτου προερχόμενον μέγα κακόν. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὡς Ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ καὶ αἱ ἄλλαι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι συνησθάνθησαν πολλὰς φορὰς κατὰ τὴν μακράκινα ἱστορίαν καὶ ζωὴν αὐτῶν, τὸν πόνον καὶ τὰ λυπηρὰ ἀποτελέσματα, τὰ ἐκ τοῦ χωρισμοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν προερχόμενα. Ἐτερον αἷτιον ὑπῆρξεν ἡ ἰδρυσίς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἥτις ὡς Ὁργάνωσις τῶν Ἐθνῶν καὶ Λαῶν τοῦ κόσμου, ἐδείκνυεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας τὴν ἀνάγκην καὶ παρουσίαζε τὸ πρότυπον διὰ τὴν συνεργασίαν αὐτῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, αἵτινες θὰ ἔπρεπεν, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, νὰ εἶχον δώσει τὸ παράδειγμα εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο. Ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ κακοῦ ἐπίσης ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῆς Ἐκκλησίας ΚΠόλεως διὰ τὴν κοινὴν συνεργασίαν τῶν Ἐκκλησιῶν. Τοιαῦτα κακὰ ὡς τὰ ἐκ τοῦ πολέμου προελθόντα, ἡ ἔλλειψις σεβασμοῦ πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς φιλανθρωπίας, αἱ πάσης φύσεως πληγαί, ὁ ἀλκοολισμός, ἡ περιττὴ πολυτέλεια, ἡ φιληδονία καὶ ἡδυπάθεια, ἡ ἀσχημοσύνη ἐν ταῖς τέχναις, ἡ θεοποίησις τοῦ πλούτου καὶ ἡ περιφρόνησις τῶν ὑψηλῶν ἰδεωδῶν², ἔπρεπε νὰ θεραπευθοῦν καὶ ἡ θεραπεία αὕτη ὥφειλε νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς κοινῆς ἀντιμετωπίσεώς των ὑφ' ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὰ αἷτια ταῦτα εἶναι δυνατόν νὰ προστεθοῦν βεβαίως καὶ τὰ ὀλιγότερον σπουδαῖα.

Ὡς ἐλέχθη ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ἡ συνεργασία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἦτο πλήρης καὶ ἀπόλυτος ὅσον ἀφορᾷ τὰ προβλήματα τοῦ Πρακτικοῦ Χριστιανισμοῦ, ὑπὸ ὅρους δὲ εἰς τὰ δογματικὰ ζητήματα, ἅτινα συνεζητοῦντο κυρίως εἰς τὴν κίνησιν «Πίστεως καὶ Τάξεως».

Ἡ κατὰ Ἀνατολὰς Πρωτόθρονος Ἐκκλησία οὐδόλως παρεῖδε καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπὸ κοινοῦ τακτικῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Τὸ τοιοῦτον ἐπετεύχθη, δύναται νὰ εἴπῃ τις, ἐκτὸς ἄλλων, διὰ τῶν Ἐγκυκλίων Γραμμάτων, διὰ τῆς κοινῆς στάσεως τῶν Ὁρθοδόξων Ἀντιπροσώπων ἐν τοῖς Συνεδροῖς τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀντιπροσώπου καὶ διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν δηλώσεών των.

1. Ἐνθ' ἀν. σ. 416.

2. Ἐγκύκλιος τοῦ 1920, ἐνθ' ἀν.

Τὰ ἔτη τῆς προετοιμασίας εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ ἰδρυσις αὐτοῦ διήνοιγον μίαν νέαν φάσιν εἰς τὰς σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὰς Ἑτεροδόξους ἐν τῷ Συμβουλίῳ τούτῳ συνεργαζομένας Ἐκκλησίας. Ἀπὸ Διοικητικῆς Ἐκκλησιαστικῆς πλευρᾶς καὶ ἀπὸ τῆς εὐρυτέρας Χριστιανικῆς προοπτικῆς δρῶμενον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὡς καὶ πρότερον, ἐξεδήλωσε τὴν συνεργασίαν του διὰ τῆς ἀποστολῆς τῶν Ἀντιπροσώπων του εἰς ὅλα τὰ μέχρι τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἀμστερδαμ συνεργόμενα Συνέδρια καὶ διὰ τῆς παραμονῆς τούτων εἰς τὰς ὀργανικὰς θέσεις τοῦ μέλλοντος νὰ ἰδρυθῇ Παγκοσμίον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν.

Κατὰ τὴν ἰδρυσιν τοῦ Συμβουλίου τούτου ἐν Ἀμστερδαμ, διὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν ἐτέθη ὡς πρόβλημα τόσον τὸ ζήτημα τῆς συμμετοχῆς ἢ μὴ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν ρηθεῖσαν ὀργάνωσιν, ἀλλ' ὁ τρόπος καὶ οἱ ὅροι τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν.

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν Ἀντιπροσώπων τοῦ Συμβουλίου εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1947, ρητῶς ἐλέγχθη ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς ἐπὶ τούτῳ Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐν τῷ κειμένῳ, τῷ γενομένῳ δεκτῷ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν Σωμάτων, ἡ κατ' ἀρχὴν συνεργασία μετὰ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

«Ἀποτέλεσμα τῶν συσκέψεων τούτων ὑπῆρξεν ὅτι ἡ Ἀγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐκ νέου ἐπεβεβαίωσε τὴν κατ' ἀρχὴν συνεργασίαν μετὰ τῆς Κινήσεως, ἡ ὁποία ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν συνεργασίας Χριστιανικῆς εἰς ὅλα τὰ καλὰ ἔργα»¹.

Ὁ τρόπος τῆς «κατ' ἀρχὴν συμμετοχῆς» ταύτης ἐν τῇ πράξει ἐξεδηλώθη ὡς συμμετοχὴ εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἀμστερδαμ, ὡς ἄδεια διορισμοῦ καὶ παραμονῆς τῶν Πατριαρχικῶν Ἀντιπροσώπων εἰς τὰς διαφόρους Ἐπιτροπὰς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ Θυατείρων Γερμανοῦ ὡς ἐνὸς ἐκ τῶν Ἐξ Προέδρων τῆς Ὁργανώσεως ταύτης. Παρὰ τὴν ἀποχὴν πολλῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τὰς μακρὰς συζητήσεις περὶ τῆς φύσεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ περὶ τῆς συμμετοχῆς ἢ μὴ—καὶ τοῦ τρόπου αὐτῆς—ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐκράτησε σταθερὰν γραμμὴν πορείας, δεικνὺον τὸν δρόμον, ὃν ὤφειλον νὰ ἀκολουθήσουν καὶ αἱ λοιπαὶ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι.

Τέλος, μετὰ τὴν μελέτην καὶ τὴν ἀποκρυστάλλωσιν τῶν σκέψεων ἐπὶ τῶν συναφῶν προβλημάτων, ἡ στάσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν ἐλάμβανε τὴν τελικὴν αὐτῆς διατύπωσιν, διὰ τὸ παρὸν βεβαίως, εἰς τὴν Ἐγκύκλιον τοῦ 1952, ἐπὶ τοῦ

1. «Ὁρθοδοξία» ἐνθ. ἀν., σ. 58.

περιεχομένου τῆς ὁποίας, λόγω τῆς μεγάλης αὐτοῦ σπουδαιότητος, θὰ ἐπστήσωμεν καὶ αὐθις τὴν προσοχὴν ἡμῶν.

Ἡ Ἐγκύκλιος αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ χωρισθῇ εἰς δύο τμήματα: εἰς τὸ πρῶτον, ὅπερ ἀναπτύσσει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς συνεργασίας καὶ τὸ δεύτερον, τὸ ὁποῖον ὑποδεικνύει τὸν τρόπον τῆς συνεργασίας.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος λέγεται ὅτι «τὸ ἔργον τῆς προσεγγίσεως καὶ τῆς συνεργασίας πασῶν τῶν Χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν καὶ Ὁργανώσεων ἐστὶν ὑποχρέωσις ἱερὰ καὶ καθήκον ἅγιον, ἀπ' αὐτῆς τῆς ιδιότητος καὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν ἀπορρέον». Εἶτα ἐρευνᾶται ἡ φύσις καὶ τὸ ἔργον τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, «Πρόδηλον ὅτι ὁ μὲν κύριος σκοπὸς αὐτοῦ ἐστὶ πρακτικὸς» καὶ ἀκολουθεῖ μία ὥραία παράγραφος ὡς ἐν κατακλειδί :

Καὶ διότι τοιοῦτος τυγχάνει ὁ σκοπὸς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ τῆς ἄχρι τοῦδε συμμετοχῆς αὐτῆς εἰς τὴν Παγχριστιανικὴν Κίνησιν, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐξήτησε κυρίως ἵνα γνωρίσῃ καὶ μεταδῶ τοῖς ἑτεροδόξοις τὸν πλοῦτον τῆς πίστεως, τῆς λατρείας καὶ τῆς ὁργανώσεως αὐτῆς, καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἅμα καὶ ἀσκητικὴν αὐτῆς πείραν, πληροφορηθῇ δὲ καὶ αὕτη τὰς νέας μεθόδους καὶ ἀντιλήψεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ δράσεως αὐτῶν, στοιχεῖα πολύτιμα, ἅπερ ὡς ἐκ τῶν ὑφ' ἃς αὕτη εὗρεθῇ ἰδιαιτέρως συνθήκας οὐκ ἡδύνατο, νὰ ἔχῃ καὶ καλλιέργη, ἡ καὶ ἐφεξῆς συμμετοχὴ καὶ συνεργασία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν πολλαχῶς, καθ' ἡμᾶς ἐπιβάλλεται ¹.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος ἐκτίθενται εἰς τρεῖς ὑποδιαίρέσεις, ὡς ὑπεδείξαμεν προηγουμένως, οἱ ὅροι συμμετοχῆς.

α') Ἡ στάσις τῶν Ὁρθοδόξων ἀπέναντι τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστεως καὶ Τάξεως» τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. «Δέον ὅπως ἀποφενχθῇ οἵασδὴ τις συμμετοχὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς συζητήσεις καὶ ἐργασίας τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης». Ἡ Ἐκκλησία δὲ ἡμῶν ὀφείλει νὰ πληροφορηθῇ τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεως καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῆς δι' ἐπὶ ταῦτα συγγραμμάτων. Ἐν τῇ προέξει οἱ Ἀντιπρόσωποι τοῦ Οἴκου-μενικοῦ Πατριαρχείου εἶναι μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστεως καὶ Τάξεως» καὶ τῆς ὑποεπιτροπῆς αὐτῆς Ἐργασίας. Τελοῦν ὅμως ἔργον μόνον Παρατηρητοῦ, δὲν κατέρχονται εἰς συζητήσεις, καὶ ὁσάκις ἂν ἤθελε δέσση, πληροφοροῦν τὰς Ὁρθοδόξους ἐπὶ τῶν συζητουμένων θεμάτων ἀπόψεις. Ἡ ἐρμηνεία ἡ ἡ πιθανὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἄρθρου τούτου, κατὰ τὴν ταπεινὴν γνώμην τοῦ γράφοντος, θὰ πρέπη νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας μελέτης ὑπὸ τῆς Συνδικτικῆς ἐπὶ τῶν Πανορθοδόξων Συνόδων καὶ Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπῆς.

β') Ἐπιβάλλεται ὅπως αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἀπὸ κοι-

1. «Ὁρθοδοξία» ἐνθ. ἀν., σ. 98.

νοῦ συμμετέχουν εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ μελετοῦν καὶ προπαρασκευάζουν τὰ θέματα τῶν ἐκάστοτε συνερχομένων Συνεδρίων τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὅπως ἰδρῦσουν μονίμους Συνοδικὰς ἐπιτροπὰς ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως.

γ') «Δέον, ἵνα οἱ Ὁρθόδοξοι Κληρικοὶ Ἀντιπρόσωποι ὧσιν ὅσῳ τὸ δυνατόν ἐφεκτικοὶ ἐν ταῖς λατρευτικαῖς μετὰ τῶν ἑτεροδόξων συνάξεσιν», ἐπιδιώκουν δὲ νὰ τελοῦν καθαρῶς ὁρθοδόξους ἀκολουθίας καὶ τελετάς.

Τὸ ἔργον τῆς πληροφορήσεως τῶν ἑτεροδόξων, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐπιτελεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ μονίμου Ἀντιπροσώπου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παρὰ τῇ ἔδρᾳ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Γενεύῃ, ὅστις ἐν ταύτῃ ἐπιτελεῖ τὰ καθήκοντα ταῦτα καὶ ἐκ μέρους τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Ἐπὶ τῶν γραμμῶν τούτων καθορίζει τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὴν στάσιν αὐτοῦ ἀπέναντι τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Γενικῶς τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον καὶ τὴν διεύρυνσιν τῶν σχέσεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας διαρκῶς αὐξάνει ὅχι μόνον ἐν τῷ Κέντρῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς Ἀρχιεπισκοπαῖς, ταῖς Μητροπόλεσι, ταῖς Ἐξαρχίαις καὶ ταῖς Παροικίαις αὐτοῦ εἰς τὸ Ἐξωτερικόν.

IV. Πῶς διαγράφεται τὸ μέλλον. Ἐπιλεγόμενα.

Τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν διὰ νὰ ἔχῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς Οἰκουμενικότητος πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ ἐντὸς τῶν κόλπων αὐτοῦ ἀπάσας τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰς Παραδόσεις. Ἄνευ τῆς μέχρι τοῦδε συμμετοχῆς τῆς Ὁρθοδοξίας δὲν νομίζομεν ὅτι ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀποκαλῆται μία Παγχριστιανικὴ Κίνησις. Ἀπλῶς θὰ ἔφερε ἓνα Παμπροτεσταντικὸν χαρακτῆρα.— Ἡ Ὁρθοδοξία ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει προβάλλει ὅχι μόνον τὴν ἰδίαν αὐτῆς μαρτυρίαν, ὥς οὔσης τῆς Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἣν ἀναζητοῦν νὰ ἀνεύρουν καὶ νὰ φθάσουν αἱ Προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι, ἀλλὰ ἀντιπροσωπεύει, τρόπον τινὰ καὶ ἄνευ ἀναθέσεως! καὶ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις ἐπισήμως δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τὴν Παγχριστιανικὴν ταύτην Κίνησιν. Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον ἡ συμμετοχὴ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης διὰ τὴν πλήρη ὁλοκλήρωσιν τῶν Οἰκουμενικῶν ἐπιδιώξεων. Ἡ κατὰ Ἀνατολὰς Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, παρὰ τὴν ὀλιγαριθμὸν ἀντιπροσώπωνσίν της, κατορθώνει νὰ βαστάξῃ, καὶ μετὰ ἐπιτυχίας μάλιστα, εἰς τοὺς ὤμους αὐτῆς καὶ νὰ παρουσιάζῃ πρὸ τῶν ὁμμάτων τῶν Ἑτεροδόξων τὸν πλοῦτον τῆς Καθολικότητος καὶ τῶν Ὁρθοδόξων αὐτῆς Παραδόσεων. Ἡ μετὰ μεγάλης δὲ προσοχῆς καὶ ἀγωνίας πολλὰκις παρακολούθησις ὑπὸ τῶν Καθολικῶν Οἰκουμενιστῶν τῆς ἡμετέρας στάσεως αὐτὸν ἔχει τὸν λόγον.

Σήμερον τὸ βαρὺ τοῦτο ἔργον τῆς Ὁρθοδόξου ἀντιπροσωπεύσεως ἐπιτελοῦν ὥρισμένοι μόνον ἐκ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἔνεκα τούτου καὶ αἱ εὐθύναι τῆς μερίδος ταύτης καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ πλέον εἶναι ἀρκετὰ σοβαραῖ.

Ἡ μέχρι τοῦδε πορεία τῶν σχέσεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν γενικῶς καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον εἰδικῶς ὑπῆρξε σαφές, μεμετρημένη, ὁρθόδοξος. Ἡ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς κατευθύνσις αὐτῶν, μολονότι ἐπὶ ὥρισμένων σημείων ἐμφανίζεται δύσκολος καὶ βαρεία, θὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς κτηθείσης πείρας καὶ θὰ βασίζεται ἐπὶ τῶν διδαγμάτων τοῦ παρελθόντος.

Ἡ ἐν τῷ παρόντι καὶ τῷ μέλλοντι στάσις τῆς Ἐκκλησίας ΚΠόλεως στρέφεται περίξ δύο κατευθύνσεων: τῶν εὐθυνῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ὡς Πρωτοθρόνου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς Ὁρθοδοξίας δηλ. γενικῶς, καὶ τῶν κατευθύνσεων, τὰς ὁποίας αὐτὸ θὰ ἀκολουθήσῃ.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, προκειμένου περὶ τῆς ἀντιμετωπίσεως σοβαρῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων προσέφερεγε πάντοτε εἰς τὴν κοινὴν γνώμην πασῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ εἴτε διὰ Γραμμάτων, εἴτε διὰ Πανορθοδόξων Συνόδων καὶ Συνεδρίων ἐξίτηι τὴν λύσιν αὐτῶν¹. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ μὲ τὸ ζήτημα καὶ τὴν μορφήν τῆς συμμετοχῆς τῶν Ὁρθοδόξων εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν μέχρι τῆς σήμερον. Ἡ ἀποχή, ἀπὸ τοῦ 1948 καὶ ἐξῆς, τῶν πέραν τοῦ Παραπετάσματος Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὐρίσκονται Ἐκκλησίαι ἐνεργὸν ρόλον διαδραματίσασαι προγενεστέρως, θὰ ὀφείλεται ἀναμφιβόλως εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἐπ' αὐτῶν, εἴτε ἐκ λόγων ἀγνοίας εἴτε καὶ ἐκ πολιτικῶν πεποιθήσεων, ὑπαγορευομένων ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς κατὰ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὸ ἔργον τῆς διαφωτίσεως τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ὑπὸ τῶν ὑπευθύνων τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, περὶ τῆς φύσεως τοῦ Ὁργανισμοῦ τούτου καὶ τῶν ἐν γένει πρὸς αὐτὸ σχέσεων καὶ τῶν ἀπαιτητικῶν, προβάλλει ἐπιτακτικόν. Καὶ εὐτοχῶς ὅτι ἐπιτελεῖται ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνατοτήτων. Δὲν βλέπομεν ὅμως τὸν λόγον τῆς ἀποχῆς καὶ τῆς μὴ ἐνεργοῦ συνεργασίας ἐν τῷ Παγκοσμίῳ Συμβουλίῳ τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων καὶ Σερβίας. Πιστεύομεν ὅτι ταῦτα, ὅπως καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, θὰ μεταμορφώσουν τὸ ἤδη ὑπάρχον παρ' αὐτοῖς ἐνδιαφέρον πρὸς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν ἐν τῇ πράξει συνεργασίαν.

1. *Αἶνον Γερμανοῦ*, Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ ἀρμοδιότης αὐτοῦ πρὸς σύγκλησιν Πανορθοδόξων Συνόδων, Ἀθήναι, 1948. Ἡλιουπόλεως Γενναδίου, Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τ. Α', Ἀθήναι, 1953.

Ὁ δεύτερος ὅρος συμμετοχῆς τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ 1952 εἶναι σπουδαιότατος ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου καὶ διὰ τὸ μέλλον.

β') Ἐπειδὴ ἡ συμμετοχὴ τῆς καθ' ἡμᾶς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποτελεῖ γεγονός ἰδιαιτέρας σημασίας ἐν τῇ ζωῇ αὐτῆς δέον, ὅπως αὕτη ἐκπροσωπηται δι' Ἀντιπροσώπων πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, τοῦθ' ὅπερ καὶ θὰ προσέδιδεν ἰδιάζον κύρος καὶ γόητρον εἰς τὴν συμμετοχὴν αὐτῆς ταύτην. Σχετικῶς προβάλλει ἡ ἀνάγκη, ὅπως αἱ ἐπὶ μέρους ἀδελφαὶ Ἐκκλησίαι συνεργάζωνται πρὸς ἀνάλογον ἀπὸ κοινοῦ μελέτην καὶ προπαρασκευὴν τῶν θεμάτων τῶν ἐκάστοτε συγκαλουμένων Συνεδρίων τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἐμφανίζεται εἰς Παγγριστηνικὰς Συνελεύσεις ἐν μειονεκτικῇ θέσει, ἀλλὰ μετὰ δυνάμεως καὶ κύρους, ὥς προσήκει εἰς τὴν ἰδιαίχουσαν θέσιν καὶ τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς ἐν τῷ διαχριστιανικῷ κόσμῳ ἀποστολήν. Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη, ὅπως συστηθῶσι καὶ ὑπάρχωσι παρὰ ταῖς Ὁρθοδόξοις Ἐκκλησίαις μόνιμοι Συνοδικαὶ Ἐπιτροπαὶ ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, πρὸς μελέτην, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Καθηγητῶν τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν, τῶν διαφόρων προβλημάτων καὶ καθορισμὸν ἐκ τῶν προτέρων τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀπόψεως καὶ τῆς τηρητέας στάσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας¹.

Ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς συμμετοχῆς, νομίζομεν ὅτι ἡ Ἐγκύκλιος τοῦ 1952 εἶναι ἀρκετὰ σαφής. Ἐν τῇ πράξει, ἀπὸ τοῦ ἔτους καθ' ὃ ἐστάλη καὶ μέχρι τῆς σήμερον κατεφάνη ἡ ἀξία αὐτῆς καὶ ἐξετιμήθη τόσον ὑπὸ τῶν συντηρητικῶν ὅσων καὶ τῶν φερομένων ὥς φιλελευθέρων εἰς τὰ ζητήματα τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως Ὁρθοδόξων Θεολόγων.

Πολλάκις μέχρι τῆς σήμερον ὑπὸ τῶν περισσοτέρων Ὁρθοδόξων Θεολόγων ὑπεστηρίχθη ἡ ἀνάγκη τῆς διαπτύξεως τοῦ Α' Ἀρθροῦ - Βάσεως τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Συμβουλίου ἐπὶ Τριαδολογικῆς βάσεως. Νομίζομεν ὅτι ἀρκετὰ ἐγράφησαν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Θεολόγων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ ὅτι θὰ ἔχη φθάσει ἡ στιγμή διὰ τὴν λήψιν ἀποφάσεως ἐπὶ τῆς διατηρήσεως αὐτῆς ὥς ἔχει ἡ τῆς διαπτύξεως αὐτῆς ἐπὶ τῶν προτεινομένων βάσεων.

Ἔτερον, ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Θεολόγων, καὶ πολὺ δικαίως, συζητούμενον θέμα εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τοὺς Ὁρθοδόξους ἐν τῷ Παγκοσμίῳ Συμβουλίῳ παρεχομένων θέσεων. Καὶ μία ἀπλῇ ἀριθμητικῇ σύγκρισις τῶν Προτεσταντῶν πρὸς τὸν Ὁρθόδοξον κόσμον θὰ καταδείξῃ ὅτι αἱ δύο παρατάξεις ἔχουν ἐν τῷ κόσμῳ τὸν ἴδιον σχεδὸν ἀριθμὸν πιστῶν. Ἰσως δὲ οἱ Ὁρθόδοξοι νὰ ὑπερτεροῦν τῶν Προτεσταντῶν. Ὅπως ἂν ἐκληφθῇ

1. Ὁρθοδοξία, ἐνθ. ἀν. Τὸ ὅλον ζήτημα τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως καὶ τῶν πρὸς αὐτὴν σχέσεων τῶν Ὁρθοδόξων θὰ ἀποτελέσῃ ἀσφαλῶς καὶ ἐν τῶν θεμάτων τῆς μελλούσης νὰ συνέλθῃ Πανορθόδοξου Προσυνόδου. Ἰω. Καρμίρη, ἐνθ. ἀν. Π, 256. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Πανορθόδοξος Προσύνδος καὶ τὰ θέματα αὐτῆς, «Ἐκκλησία» 28(1951)205 ἐξ.

ἡ ἀναλογία 5 : 1 ἢ 10 : 1 τῶν διδομένων θέσεων δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀκριβοδικαία. Μὲ τὴν αὔξησιν τῆς ἀναλογίας νομίζομεν ὅτι καὶ αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι σοβαρώτερον θὰ ἐλάμβανον τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ ὠφελεῖτο παντοιοτρόπως¹.

Ἡ ἀπὸ μερικῶν ἐτῶν ἀρξαμένη διαρκῶς ἀναπτυσσομένη συνεργασία, ἐπ' ἐσχάτων δὲ ἰδίως μετὰ τὸ Ἐβανστον καὶ ὁργανικὴ τοιαύτη Τμημάτων καὶ Ἐπιτροπῶν τῶν δύο Σωμάτων : τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἱεραποστολῆς, ὁράνου τῆς Ἱεραποστολικῆς δράσεως τῶν Προτεσταντῶν, πολλοὶ τῶν ὁποίων τελοῦν προσηλυτιστικὸν ἔργον μετὰ τῶν ἡμετέρων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἀρχαίων Ἐκκλησιῶν δέον νὰ μελετηθῇ ὑπὸ τῶν Ὁρθόδοξων. Τὸ ζήτημα τοῦ προσηλυτισμοῦ τῶν Ὁρθόδοξων τίγεται ὑπ' αὐτῶν τῶν Ὁρθόδοξων σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ Συνέδρια τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως καὶ ὑπὸ τῶν Δηλώσεών των². Σήμερον ἰδιαιτέρα Ὑποεπιτροπὴ ἐπὶ τοῦ Προσηλυτισμοῦ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν μελετᾷ τὸ ζήτημα τοῦτο.

Ἡ προαγωγή τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀτόμων, τῶν πιστευόντων, τῶν ἐργαζομένων καὶ ἐνδιαφερομένων διὰ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς. Εἰς τὸν Λυτικὸν κόσμον ὁ ἀριθμὸς οὗτος διαρκῶς αὐξάνει. Καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἐν τῷ κλίματι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐναυθία τε καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, τὸ ἐνδιαφέρον δὲν παραμένει στάσιμον. Οἱ πρωτοστατήσαντες διὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, οἱ πρωτεργάται καὶ πρωτοπόροι αὐτῆς, ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον ἀέρονται καὶ παραδίδουν τὴν παρακαταθήκην, τὴν Οἰκουμενικὴν παράδοσιν εἰς τοὺς νεωτέρους. Τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν τροφοδότησιν τῆς Κινήσεως διὰ νέων στελεχῶν. Τὸ τοιοῦτον ἐμφαίνεται εἰς τὰ Τμήματα, τὰς Ἐπιτροπὰς, τὰς Συνελεύσεις κ. ἄ. Καὶ διὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὸ πρόβλημα εἶναι κυρίως πρόβλημα καθαρισμοῦ στελεχῶν, ὅπερ ὅμως σὺν τῷ χρόνῳ ἐπιτελεῖται ἀσφαλῶς. Ἡ στασιμότης εἰς τὴν ζωὴν, πρὸ πάντων σήμερον, θεωρεῖται καταστρεπτική. Τὰ προβλήματα προβάλλουν ἀπαιτητικά, ἐπιζητοῦντα τὴν λύσιν αὐτῶν. Κάθε παράβλεψις εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιφέρει κλυτὰ ἀποτελέσματα. Ὅλαι αἱ μορφαὶ τῶν σχέσεων μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν καλοῦνται συλλήβδην Οἰκουμενικὴ Κίνησις καὶ ἡ λέξις Κίνησις ἐν ἑαυτῇ ἐμπεριέχει τὴν ἔννοιαν τῆς διαρκοῦς ἐξετάσεως, μελέτης, παρακολουθήσεως, ζωῆς, προσευχῆς, ἐνδιαφέροντος, ἀγάπης ἐκ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποιος εἶναι ὁ αἰώνιος Ἀρχηγὸς αὐτῶν.

1. Ἡ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει, εἰς πλεῖστα ζητήματα καὶ τὰς περισσοτέρας φορὰς ἔχει μεθ' ἑαυτῆς καὶ τὴν συναντήληψιν τῶν ἐν τῇ Π. Σ. Ε. συμμετεχουσῶν ἄλλων ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν. Τοῦτο ἐνισχύει τὴν Ὁρθόδοξον παράταξιν κατὰ πολὺ.

2. Α. Ζάνδεγ, ἐνθ. ἀν., σ. 109 - 118. Ἰω. Καρμίρη, ἐνθ. ἀν. II, 954 - 958. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁρθοδοξία καὶ Προτεσταντισμὸς I, 277 ἐξ., 391.